

DIRIGENTEN CARL NIELSEN OG
MUSIKFORENINGEN
AF
NIELS BO FOLTMANN

„Naar vi ikke forandrer Vilkaarene og gør dem bedre,
saa forandrer Vilkaarene os og gør os ringere.
Carl Nielsen.“¹

Ovenstående aforisme af Carl Nielsen blev bragt i april-nummeret af *Dansk Musiker-Tidende* i 1915 – kun to måneder før han tiltrådte som dirigent for Musikforeningen. Citatet afspejler i høj grad den entusiasme og energi, hvormed Carl Nielsen gik til nye udfordringer og hans vilje til at sætte sit præg på omgivelserne, men samtidig skulle det vise sig at være næsten profetisk med hensyn til de problemer, som Musikforeningen kom til at stå over for i de følgende år.

Status over forskningssituationen

Den hidtidige litteratur om Musikforeningen er ganske overskuelig, idet den i hovedsagen udgøres af fire titler. Med Angul Hammerichs *Musikforeningens Historie 1836-1886* blev foreningen for første gang gjort til genstand for en omfattende skriftlig behandling. Værket udkom i 1886 som anden halvdel af *Festskrift i Anledning af Musikforeningens Halvhundredaarsdag*. Siden skulle der gå over hundrede år, før Musikforeningen atter var målet for en større skriftlig fremstilling, nemlig i Jan Falkencrones specialeafhandling *Musikforeningen 1886-1937* fra 1992, der dækker Musikforeningens historie frem til den endelige opløsning i 1937, et arbejde der er tænkt som et supplement til Hammerichs skrift. Hertil kommer endelig Inger Sørensens to store komponistmonografier *Hartmann. Et dansk komponistdynasti* (1999), som rummer et længere kapitel om Musikforeningen frem til omkring år 1900, samt *Niels W. Gade. Et dansk verdensnavn* (2002), der ligeledes behandler Musikforeningen frem til Gades død i 1890. Falkencrones arbejde er m.a.o. det eneste, der dækker Carl Nielsens tid som dirigent i Musikforeningen. Det siger sig selv, at nærværende artikel i visse henseender overlapper dele af Falkencrones arbejde

¹ *Dansk Musiker-Tidende* 5, 1915, s. 34.

hvad angår det faktuelle stof, al den stund der trækkes på det samme kilde materiale, nemlig Musikforeningens Arkiv, som i dag befinder sig i Musik- og Teaterafdelingen på Det Kongelige Bibliotek. Men hvor Falkencrones afhandling former sig som en generel indføring i Musikforeningens sidste godt og vel halvtreds år, så har denne artikels forfatter bestræbt sig på at beskrive og diskutere Carl Nielsens relation til Musikforeningen og den offentlige reception af Carl Nielsens koncerter, snarere end at skrive en 'Musikforeningens historie i Carl Nielsens tid'.

Mht. bredere fremstillinger af den aktuelle periodes musikliv i København var Nils Schiørrings *Musikkens historie i Danmark*, bind 3 (1978) længe uden sidestykke. I de seneste år er perioden 1910-1940 blevet behandlet i to omfangsrige afhandlinger, nemlig Michael Fjeldsøes ph.d.-afhandling *Den fortrængte modernisme – den ny musik i dansk musikliv 1920-1940*, (1999) og Claus Røllum-Larsens *Impulser i Københavns koncertrepertoire 1900-1935. Studier i præsentationen af ny, især udenlandsk instrumentalmusik* (2002), som begge fokuserer på receptionen af den nyere musik i Danmark og de institutioner, der knytter sig til den. Ikke mindst Røllum-Larsens arbejde har været af betydning for denne artikel, idet det herigenem har været muligt at sætte Musikforeningens koncertrepertoire i perspektiv i forhold til tidens øvrige musikliv.

I den hidtidige litteratur om Carl Nielsen har hans virksomhed som dirigent kun været berørt perifert. Langt de fleste udsagn om dirigenten Carl Nielsen findes i erindringslitteraturen, men en egentlig systematisk undersøgelse af dirigenten Carl Nielsen mangler endnu.

Musikforeningen før Carl Nielsen

Det var ikke uden en vis stolthed, at Carl Nielsen overtog ledelsen af Musikforeningens koncerter i 1915 efter den nyligt afdøde Franz Neruda. Der var en god portion prestige forbundet med denne stilling. Den hæderkronede forening var byens ældste aktive koncertforetagende, og endnu på dette tidspunkt havde den en særlig aura over sig fra tiden, hvor Carl Nielsens egen lærermester, Niels W. Gade, dirigerede koncerterne. Men faktisk havde den i 1915 for længst passeret sin middagshøjde. Situationen er rammende beskrevet af Godtfred Skjerne i en artikel fra 1916 i *Illustreret Tidende*, hvor han, efter et kort rids af Musikforeningens hidtidige historie, konkluderer:

„Naturligvis kunde man i vore Dage hævde, at Musikforeningens gamle Plads i dansk Musikliv ikke længer lader sig opretholde. Dens Berettigelse var skabt af Tidsforhold, som ikke er mere. Værker, som tidligere alene lod sig opføre ved dens Hjælp, fremføres

nu Gang paa Gang udenfor og under ikke ringere Forudsætninger. Naar den alligevel endnu ikke kan siges at have overlevet sig selv, er det nærmest, fordi den er Udtryk for en Tradition, som ikke bør dø, som til enhver Tid sikrer os et Hjemsted for det store, som ikke er Tidens eget, for en Standard, vi ikke kan være foruden.²

Musikforeningen var blevet grundlagt i 1836 med det formål at udgive danske musikværker „saadanne, hvis Ikke-Udgivelse skjønnes at medføre Tab for Kunsten“.³ Endvidere skulle foreningen virke med udskrivelse af prisopgaver og afholdelse af koncerter. Efter nogle få år blev koncertvirksomheden dog den altoverskyggende del af foreningens aktiviteter, og op igennem anden halvdel af det 19. århundrede var Musikforeningen den førende koncertinstitution i København. I perioden 1850-90 forestod den magtfulde Niels W. Gade ledelsen af koncerterne. Efter Gades død i 1890 overtog J.P.E. Hartmanns søn, Emil Hartmann, dirigentposten i et par år, hvorefter Franz Neruda dirigerede koncerterne fra 1892 og frem til sin død i 1915. I Musikforeningens tidlige år repræsenterede foreningen det moderne, men allerede i Gades tid fremstod repertoirepolitikken som stadig mere og mere konservativ. I Nerudas periode blev repertoiret noget bredere, men foreningens adelsmærke var og blev det wienerklassiske repertoire.

I slutningen af det 19. og begyndelsen af det 20. århundrede udviklede det københavnske musikliv sig hastigt, og fra så at sige at have været den eneste institution, der gav orkesterkoncerter i vintersæsonen, fik Musikforeningen nu konkurrence af mange andre koncertforetagender. Her kan fx nævnes Koncertforeningen (1874-93), Det Kongelige Kapels Symfonikoncerter (1883-), Palæ-Koncerterne (1895-1931), Dansk Koncertforening (1901-40).⁴ Det var nok derfor snarere af navn end af gavn, at Musikforeningen bevarede sin status som byens førende koncertgiver et godt stykke ind i det 20. århundrede. Som privat forening var Musikforeningen helt afhængig af sine medlemmer, men i takt med de stærkt forøgede koncerttilbud faldt medlemstallet støt og roligt. Da Musikforeningen var på sit højeste i Gades tid, havde der været omkring 2500 medlemmer. Alle koncerter blev givet to gange – i en A- og en B-serie – og endvi-

² *Illustreret Tidende* 57, 1916, s. 334.

³ Angul Hammerich: *Musikforeningens Historie 1836-1886* (= Festskrift i Anledning af Musikforeningens Halvhundredaarsdag, Anden Del), 1886, s. 3.

⁴ Claus Røllum-Larsen: *Impulser i Københavns koncertrepertoire 1900-1935. Studier i præsentationen af ny, især udenlandsk instrumental musik*, 1, 2002, s. 30-32. Her findes endvidere en oversigt over koncertgivende institutioner i København i perioden 1836-1935.

dere var der en længere ekspektanceliste. Frem til sæsonen 1912/13 blev koncerterne endnu givet to gange, men fra og med sæsonen 1913/14 kunne medlemsskaren kun fylde koncertsalen én gang. I begyndelsen af sæsonen 1915/16 var medlemstallet helt nede på ca. 900, hvilket gav anledning til rygter om, at foreningen stod over for sin endelige lukning.⁵ Det var således en forening i dyb krise, som Franz Neruda efterlod ved sin død. Samtidig kom Nerudas død til at repræsentere en del af det generationsskifte, der prægede hele Københavns musikliv i disse år: Det Kongelige Kapels dirigent, Johan Svendsen, gik af i 1908 (han døde i 1911), Frederik Rung, der var såvel kongelig kapelmester som dirigent for Cæciliaforeningen, døde i 1914, Otto Malling, som var direktør for konservatoriet og organist ved Vor Frue Kirke, døde i 1915. På denne måde blev ledelsen i fire af musiklivets centrale institutioner skiftet ud i løbet af ganske få år.

Musikforeningens organisation og virksomhed

Før den egentlige redegørelse for og diskussion af Musikforeningens historie i de år Carl Nielsen ledede koncerterne følger her først en beskrivelse af foreningens almindelige organisation og virksomhed, således som den formede sig i årene 1915-27.

Som allerede nævnt var Musikforeningen en privat forening, og som sådan var dens koncerter at betragte som private ikke-offentlige begivenheder. Til trods herfor var der dog adgang for dagbladenes musikkritikere. Foreningens økonomiske grundlag var baseret på medlemskontingenter, et årligt statstilskud, samt indtægterne fra lejlighedsvis ekstrakonserter. Foreningen drev et kor, som bestod af ikke-lønnede amatørkorsangere, der medvirkede ved alle koncerter. Orkestret, som blev engageret fra koncert til koncert, udgjordes af musikere fra Tivolis koncertsals orkester.

Der blev i reglen afholdt tre eller fire koncerter i løbet af hver sæson, som normalt strakte sig fra november til april. Undertiden arrangeredes ekstrakonserter med offentligt billet salg. Koncerterne fandt sted i det daværende Odd Fellow Pakt i Bredgade, på tirsdagsaftener kl. 20 med generalprøve den foregående søndag eftermiddag. Generalprøven var

⁵Jf. referat af plenarmøde den 10. april 1915. *Musikforeningens Administrations Møder October 1860 – Mai 1927* (Kgl. Bibl., Musikforeningens Arkiv, kapsel 58). Denne forhandlingsprotokol danner grundlaget for nærværende artikel mht. faktuelle forhold omkring foreningens daglige drift, økonomi, personforhold etc. Medmindre andet er anført stammer oplysningerne fra denne kilde.

lagt på dette tidspunkt af hensyn til koret, der ikke var i stand til at møde op i almindelig arbejdstid.

Musikforeningens ledelse udgjordes af et repræsentantskab på 12 medlemmer, der blev valgt på den årlige generalforsamling. Blandt repræsentantskabets medlemmer valgtes tre mand til en bestyrelse, der endvidere som det fjerde medlem havde den til enhver tid siddende dirigent. Bestyrelsen varetog den almindelige ledelse af foreningen i samarbejde med en forretningsfører. Større beslutninger blev truffet ved plenarmøder – nemlig bestyrelse og repræsentantskab i forening. Herudover havde foreningen tilknyttet en kordirigent, som forestod indstuderingen af korets opgaver. En oversigt over dette persongalleri som det så ud i Carl Niensens tid findes i et appendiks til denne artikel.

Musikforeningen 1915-1927

Det ovenfor nævnte generationsskifte i det københavnske musikliv gjaldt også Musikforeningens ledelse. Den 26. marts 1915 – dagen efter Nerudas begravelse – besluttede den hidtidige bestyrelse, at gå af, eller som det hedder i administrationsprotokollen: „Det bestemtes at Administrationen maatte trække sig tilbage. Medlemmerne ere fyldt henhv. 80 – 76 og 74 Aar,⁶ der maa yngre og friske Kræfter til for at tage fat og maaske søge nye Former og Ideer, som forhaabendtlig kan bevare Foren.“ Og ved plenarmødet den 10. april meddelte formanden, at administrationen „efter moden Overveielse havde besluttet at trække sig tilbage, henviste til de tre Medlemmers høie Alder og at de ihvorvel det havde kostet Kamp for hver især at tage denne Beslutning, havde gjort det for Musikforen.'s Skyld, da den absolut trængte til at ledes af yngre og friske Kræfter.“ Samtidig lod man forstå, at man ikke ønskede at deltage i forhandlingerne vedrørende valget af ny dirigent.

Ved plenarmødet den 27. maj valgtes en ny bestyrelse, der kom til at bestå af musikhistorikeren Angul Hammerich (formand, 67 år), violinisten Anton Svendsen (næstformand, 69 år) og overretssagfører Chr. F. Brorson (sekretær, 43 år). Foreningen havde således ladet „yngre og friske Kræfter“ komme til, om end man ikke ligefrem kan sige, at der var tale om en flok vårhare.

Som allerede nævnt var det en forening, der var ude i meget alvorlige

⁶ Oberst Hans Peter Caspersen (formand), grosserer Claus L. Smidt (næstformand), grosserer Hans Peter Johan Lyngbye (sekretær).

problemer, som den nye bestyrelse overtog. Først og fremmest var det klart, at valget af ny dirigent ville blive afgørende for foreningens fortsatte beståen.

Følgende kandidater havde meldt sig til den ledige dirigentpost:

Paulus Bache (cellist)
 Louis Glass (komponist)
 Peder Gram (komponist)
 Roger Henrichsen (komponist)
 Peter Møller (cellist, USA)
 Carl Nielsen (komponist og kapelmester)
 Ludolf Nielsen (komponist)
 Vilhelm Poulsen (organist)

Herudover havde 71 medlemmer fra Musikforeningens kor den 1. april fremsendt en skrivelse, hvori man opfordrede foreningen til at rette henvendelse til den kongelige kapelmester Georg Høeberg vedrørende overtagelse af dirigenthvervet. I en anden skrivelse fra koret (dateret den 29. april) anbefalede valget af Vilhelm Poulsen. I egenskab af repræsentant anbefalede Carl Nielsen selv sit kandidatur. I foreningens administrationsprotokol hedder det: „Carl Nielsen anbefalede kort sit Kandidatur, idet han betonedede Vigtigheden af Sagen. Han forlod derefter Mødet.“ Georg Høeberg var den eneste alvorlige konkurrent til Carl Nielsen, men i og med at Høeberg ikke selv havde meldt sig som kandidat, var foreningen blevet sat i en vanskelig, ja næsten umulig, situation mht. til at bringe ham i betragtning. I administrationsprotokollen hedder det:

„Det oplystes, at Teatrets Chef havde stillet sig afvisende til at H. skulde overtage dette Hverv, idet denne var saa stærkt optaget af sin Teatergerning. Ligesaa havde Teatrets Direktør Hr. Johs. Nielsen udtalt sig. H. selv havde vel privat udtalt, at han nok skulde overvinde disse Vanskeligheder. Men naar han satte det som Betingelse, at Musikforen. først skulde henvende sig til ham om at overtage Dirigenthvervet, skabte han den mislige Situation, at Foren. paa Forhaand bandt sig til ham, og at den, hvis hans Kandidatur viste sig ikke at kunne gennemføres mod Teaterbestyrelsens Modstand, da stod uden Dirigent, idet næppe nogen af de passende Kandidater vilde finde sig i at være sat som No. 2 paa Listen.“

På denne baggrund viste der sig at være overvejende stemning for valget af Carl Nielsen, idet Louis Glass, Ludolf Nielsen og Paulus Bache også indgik i diskussionen. Carl Nielsen blev derefter valgt enstemmigt, hvorefter han udtrådte af repræsentantskabet og i egenskab af dirigent indtrådte i bestyrelsen.⁷ Tilsyneladende har valget af Carl Nielsen til dirigent

affødt nogle indre spændinger i foreningen. Det er i det mindste påfaldende, at korets faste repetitør, Chr. Møller, meddelte at han ønskede at fratrede sin stilling på selv samme dag (11. juni 1915), som bestyrelsen meddelte koret, hvorfor man ikke ønskede at bringe Høeberg i betragtning.

Med valget af Carl Nielsen så man nok mere på kandidatens almindelige position i musiklivet end hans evner som dirigent (om dirigenten Carl Nielsen vil der blive redegjort nærmere nedenfor). Carl Nielsen havde på dette tidspunkt befæstet sin position som en af landets førende, måske den førende musikpersonlighed, om end han på ingen måde fremstod uproblematisk – i manges øjne var han en ganske kontroversiel skikkelse. Som komponist havde han nået sin karrieres højde (han arbejdede på dette tidspunkt på sin fjerde symfoni *Det Uudslukkelige*). Som kapelmester havde han fra 1906 virket ved Det Kongelige Teater – men havde efter nogle opslidende konflikter valgt at tage sin afsked i foråret 1914. Han stod netop foran en ansættelse ved konservatoriet, hvor han kom til at undervise i musikteori, formlære, instrumentation og sammenspil foruden at han blev valgt ind i konservatoriets bestyrelse som Otto Mallings efterfølger.⁸ Endvidere sad han i flere bestyrelser i musiklivets institutioner – kort sagt, han indtog en position i det københavnske musikliv, som ingen siden Niels W. Gade havde gjort det. Det kan derfor ikke undre, at den skrantende forening valgte Carl Nielsen til sin kommende dirigent.

I øvrigt rakte Carl Niensens tilknytning til Musikforeningen mange år tilbage. Som ganske ung konservatoriestuderende har han antagelig oplevet adskillige generalprøver på Musikforeningens koncerter under Niels W. Gades ledelse.⁹ Det er heller ikke utænkeligt, at han har spillet med i foreningens orkester under Gades ledelse.¹⁰ Senere havde han fået uropført flere af sine værker ved foreningens koncerter, i øvrigt med sig selv som dirigent: *Hymnus amoris* (1897), *Sønnen* (1905) og *Saga-Drøm*

⁷ Iflg. Administrationsprotokollen skulle diskussionen vedrørende valg af dirigent være refereret i detaljer i repræsentantskabets protokol. Desværre er denne tilsyneladende ikke bevaret.

⁸ Torben Schousboe: *Carl Nielsen. Dagbøger og brevveksling med Anne Marie Carl-Nielsen*, 1983, s. 400.

⁹ Schousboe 1983 (note 8) s. 10, note 5. Gade havde foranlediget at der var gratis adgang for konservatoriets elever til Musikforeningens generalprøver.

¹⁰ Jf. Carl Niensens egen omtale af en orkesterprøve under Gades ledelse i et interview i *Ekstrabladet* 9.11.1905 (John Fellow (udg.): *Carl Nielsen til sin samtid*, 1999, 1, s. 59).

(1908). Endvidere blev hans strygekvartet op. 5 spillet i januar 1915. Ved generalforsamlingen den 26. maj 1905 blev han valgt til suppleant i foreningens repræsentantskab og allerede i løbet af sæsonen 1905/06 indtrådte han i repræsentantskabet pga. dødsfald. Det står ikke helt klart, hvornår han faktisk meldte sig ind i Musikforeningen. Han var i det mindste medlem fra sæsonen 1906/07, men ikke i sæsonen 1903/04.¹¹

Ved det første bestyrelsesmøde efter valget af Carl Nielsen, 16. juni 1915, fordeltes opgaverne således at Carl Nielsen og Anton Svendsen skulle tage sig af de musikalske forretninger, medens Chr. Brorson og forretningsfører Alfred Nielsen varetog de øvrige anliggender (det fremgår ikke af administrationsprotokollen hvilke opgaver der tilfaldt Angul Hammerich).

Foreningens økonomiske situation var alt andet end gunstig – en samlet gæld på 6503 kr., men takket være en kassekredit i Landmandsbanken kunne man fortsætte virksomheden indtil videre. Medlemstallet var på dette tidspunkt på omkring 900. Ikke mindst i tiden efter udbruddet af Første Verdenskrig havde mange medlemmer meldt sig ud. Situationen var kritisk og i administrationsprotokollen kan man læse, at

„Det forestaaende Koncertaar vil blive afgørende. Vor Opgave vil være at gøre et kunstnerisk Fremstød, som kunde bringe Medlemstallet op og derved Mulighed for at bringe Balance med Tiden i de finansielle Forhold. Om ikke dette Fremstød skulde lykkes eller Udsigterne ellers blive lysere, staar Foreningen, som det synes, ved Enden af sin Løbebane.“

Skønt fremtiden således tegnede sig noget dystert, kastede Carl Nielsen sig ud i arbejdet med at genoprette foreningen med en idealisme og energi, der rakte langt ud over hans forpligtelser på det musikalske område. I denne forbindelse meddelte han straks, at han ikke ville gøre krav på noget honorar (dirigentens årlige honorar havde hidtil været 2000 kr.), men af principielle grunde fandt han det ønskeligt, at dirigenten ville blive lønnet, når ellers de finansielle forhold igen tillod det.

Helt afgørende for Musikforeningens overlevelse var det at få standset afgang af medlemmer og som et af de første tiltag til en genopretning af foreningen, iværksatte bestyrelsen straks en hvervekampagne. Carl Nielsen deltog meget aktivt på dette område. Af hans korrespondance med forretningsfører Alfred Nielsen fremgår det, at Carl Nielsen tegnede sig for hvervningen af adskillige nye medlemmer.

I juli 1915 søgte Musikforeningen Kultusministeriet om fornyelse af et

¹¹ Kgl. Bibl., Musikforeningens Arkiv, kapsel 41, Medlemslister.

treårigt statstilskud, idet man bad om en forhøjelse fra de hidtidige 2000 kr. til 3000 kr. Carl Nielsen var direkte involveret i denne ansøgning og i september modtog han brev fra den daværende finansminister, Edvard Brandes, hvori denne, under hånden, bekræftede, at ansøgningen var blevet imødekommet.¹²

Den 15. september søgte man Københavns magistrat om et tilskud på 1500 kr. til afholdelse af koncerter for et bredt publikum til billige billetpriser. Dette initiativ kunne tyde på, at den i øvrigt meget konservative private forening nu søgte at tilpasse sig tidens forhold med et mere offentligt præg. Ansøgningen blev dog ikke efterkommet og idéen med at arrangere offentlige koncerter til billige billetpriser blev kun lejlighedsvis realiseret i de kommende år.

Mht. det 'kunstneriske Fremstød', altså at sammensætte nogle attraktive koncertprogrammer, plæderede Carl Nielsen for 'det monumentale', et synspunkt som resten af administrationen bakkede op om. Det er ikke helt klart hvad han mente med 'monumentalt', men sandsynligvis var det en fortale for at koncertprogrammerne kun skulle bestå af orkestermusik, ud fra den betragtning, at der var mere publikumsappel i orkesterkoncerter end i koncerter med kammermusik. I det mindste kan man konstatere, at fra og med Carl Niensens tiltrædelse forsvandt kammermusikken fra Musikforeningens programmer. Tidligere havde foreningen med jævne mellemrum givet koncerter med kammermusik.

Bestyrelsens nye tiltag skulle snart vise sig at bære frugt. Allerede efter sæsonen 1915/16 var økonomien i bedring, ligesom medlemstallet var øget med over 150 til 1062 i begyndelsen af sæsonen 1916/17. Ved plenarforsamlingen 12. april 1916 kunne der fremvises et regnskab, der for første gang i mange år udviste et overskud. I den anledning besluttedes det at bevilge Carl Nielsen et honorar på 1500 kr. Ved samme lejlighed præsenteredes en plan for indsamling af midler til oprettelse af en Grundfond for Musikforeningen. Målet var at indsamle en kapital på 150.000 kr., som med en årlig renteindtægt på 6000 ville kunne sikre foreningens overlevelse i vanskelige tider. I betragtning af at der netop i denne tid tilflød landet 'store Krigsindtægter' – som det hedder i administrationsprotokollen – mente man, at tiden ville være gunstig for et sådant projekt. Men indsamlingen gik trægt. I januar 1917 måtte Chr. Brorson meddele at der kun var indsamlet 10.000 kr., men han regnede med at kunne skaffe yderligere 10.000 kr. i løbet af kort tid. Det lykkedes dog aldrig at indsamle den ønskede kapital, og planen blev aldrig realise-

¹² Kgl. Bibl., CNA, I.A.b.

ret. Til trods for det mislykkede grundfondsprojekt var Musikforeningen dog nu kommet ind i en gunstig udvikling og i de følgende år, frem til sæsonen 1921/22, gik medlemstallet støt frem ligesom foreningens økonomi var sund.

Helt uden problemer forløb perioden dog ikke. I december 1916 meddelte Københavns Orkesterforening at tarifferne ville blive sat kraftigt op per 1. januar 1917. Dette ville betyde en forøgelse af udgifterne orkestret med ca. 40 %, og i betragtning af, at stigningen kom midt i sæsonen, hvor kontingenterne var betalt ville dette sprænge foreningens budget. Musikforeningen var ikke den eneste forening, der på denne måde ville komme økonomisk i klemme. Derfor gik Musikforeningen, Cæciliaforeningen og Dansk Koncert-Forening sammen om en protest, hvor det meddeltes, at man tidligst kunne acceptere en tarifførhøjelse ved begyndelsen af den kommende sæson. Det lykkedes at få forhandlet sig frem til en ordning, hvor forhøjelserne først trådte i kraft ved begyndelsen af den følgende sæson. Tarifførhøjelsen medførte en forhøjelse af medlemskontingentet fra 10 kr. til 11 kr. Samtidig lykkedes det at få forhøjet statstilskuddet fra 3000 kr. til 4000 kr. årligt med virkning fra sæsonen 1919/20.

Som ulønnet amatørkor var Musikforeningens kor ikke nogen økonomisk belastning for foreningen. Til gengæld var det noget aldersstegne og ikke særligt stabile kor en klods om benet på Carl Nielsen, når han skulle lægge repertoire. I januar 1917 besluttede bestyrelsen derfor at opløse koret ved udgangen af sæsonen, for derefter at indkalde til optagelsesprøve til et nyt kor med unge kræfter. Dette blev etableret i september 1917, og den 26. september kunne Carl Nielsen ved et plenarmøde aflægge beretning om det nye kor. Han havde fået nye unge stemmer, var meget glad over forandringen og syntes, at det tegnede udmærket. I denne forbindelse skal det nævnes, at koristernes rettigheder i foreningen var meget begrænsede:

„Korets Medlemmer faar gratis 1) To Billetter til Generalprøven. 2) Ethvert Kor-Medlem, der har medvirket uafbrudt i 5 Aar har for sin Person Ret til Billet til Generalprøven. 3) Naar et Kor-Medlem har medvirket uafbrudt i 20 Aar, erhverves Ret til Fribillet for sig til Koncerterne i Loge No. 2, Række 2-4.“

I anden sæson efter dannelsen af det nye kor programsatte Carl Nielsen i foråret 1919 Beethovens 9. symfoni med den meget krævende korfinale. Opførelsen gik godt og gav anledning til ikke mindre end to gentagelser ved ekstrakoncerter med almindeligt billetsalg. Med disse opførelser høstede Carl Nielsen den nok største publikumssucces i sin tid ved Musikforeningen og for de to ekstra-koncerter modtog han et honorar på 500 kr.

Det var Musikforeningens formand, Angul Hammerich, der førte administrationsprotokollen i perioden 1915-27. Man fornemmer tydeligt, hvordan han som musikhistoriker var meget omhyggelig med at dokumentere store og små begivenheder i foreningens historie. Referater af de løbende forretninger blander sig med bemærkninger om mærkedage o.l. I april 1919 noterer han sig således, at forretningsfører Alfred Nielsen meddeler, at foreningens ældste medlem, frøken Petrine Baagøe, er afgået ved døden – hun havde været medlem i 72 år, siden 1847! På samme side optræder den nok så væsentlige meddelelse, at foreningens gamle gæld fra 1915 nu er bragt helt ud af verden, godt hjulpet på vej af overskuddet fra de to ekstrakonserter med Beethovens 9. symfoni.

Samarbejdet mellem Carl Nielsen og Angul Hammerich forløb ikke altid helt gnidningsløst. Ganske vist fremgår dette ikke af foreningens administrationsprotokol, som Hammerich jo førte, men når man læser Carl Niensens omfangsrige korrespondance med forretningsfører Alfred Nielsen, bliver det klart, at der med jævne mellemrum var en kurre på tråden mellem formand og dirigent. I 1918 havde Hammerich tilsyneladende modsat sig, at sæsonprogrammet blev publiceret i pressen, ligesom han ikke brød sig om foromtale i aviserne før koncerterne. Den 26. august skrev Carl Nielsen til Alfred Nielsen:

„Jeg synes ganske som De, at vi ikke alene ikke behøver skamme os over at gøre Musikverdenen opmærksom paa vor Existens (hvilket aldrig kan kaldes fæl Reklame) men jeg mener at det ligefrem er vor Pligt. – Kan De faa dette ordentligt i Bladene saa vilde det være udmærket“.¹³

I 1923 var den gal igen. Den 2. august skrev Carl Nielsen til Alfred Nielsen fordi Hammerich havde bedt om at få spillet noget af sin broder Asger Hamerik i anledning af dennes 80-årsdag, hvilket ville forårsage ændringer i det allerede lagte sæsonprogram,

„og nu vil han [Hammerich] naturligvis at vi skal spille en hel Del af ham [Asger Hamerik]; men det vil jeg ikke, da 'Aarstiderne' ikke maa udskydes. Vi finder vel en [U]dvej. Ved De noget instrumentalt af ham som kunde spilles som Ouverture. Gid Fanden havde disse Fødselsdage! Vi kan næsten ikke bestille andet tilsidst“.¹⁴

Kontroversen fortsatte i 1924. Den 17. november skrev Carl Nielsen til Alfred Nielsen:

¹³ Kgl. Bibl., CNA, LA.c.

¹⁴ Kgl. Bibl., CNA, LA.c., Asger Hameriks *Requiem* var i øvrigt blevet spillet ved koncerten den 23.3.1921.

„Hammerich umulig! Alt var aftalt og jeg kan ikke forstaa dette [...] med Hensyn til Bestyrelsen maa der skee en Forandring til næste Saison“.¹⁵

Men Hammerich blev siddende i bestyrelsen i hele Carl Niensens periode. I korthed kan konflikten mellem Carl Nielsen og Hammerich sammenfattes som en konflikt mellem den gamle og den nye tid. Hammerich ville for enhver pris holde fast ved foreningens private karakter og værne om dens traditioner med markering af mærkedage for foreningens trofaste støtter, mens Carl Nielsen stod for den nye tid med lancering af koncerterne efter moderne markedsføringsprincipper.

De fortsat økonomisk gunstige forhold og den fortsatte medlemstilgang taget i betragtning besluttedes det i foråret 1919 at udvide foreningens koncertaktiviteter fra tre til fire koncerter per sæson med virkning fra sæsonen 1919/20. Samtidig kom dette dog også til at medføre en kontingentforhøjelse på tre kr. – fra 11 kr. til 14 kr. per sæson.

Det gik nu så godt for foreningen, at Carl Nielsen i efteråret 1920 kunne bede om orlov fra december 1920 og sæsonen ud for at få tid til at hellige sig sin komponistvirksomhed. Han stod selv for valget af sin stedfortræder, Emil Robert-Hansen,¹⁶ der skulle tage sig af sæsonens sidste tre koncerter. Denne ordning godkendtes af bestyrelsen den 28. september 1920. Ved et plenarmøde den 7. oktober foreslog Godfred Hartmann imidlertid, at Asger Hameriks *Requiem* dirigeredes af komponistens søn Ebbe Hamerik, hvilket dog ikke kom til at ske. Den 31. december meddelte Carl Nielsen ved et bestyrelsesmøde, at han muligvis alligevel godt ville kunne dirigere den sidste koncert i sæsonen, hvilket bestyrelsen fandt var en god idé, så de normale tilstande kunne indfinde sig igen inden sæsonens slutning. Man overlod det til Carl Nielsen at forhandle nærmere herom med Robert-Hansen. Det er ikke klart, hvilken aftale Carl Nielsen traf med Robert-Hansen, men den 31. marts 1921 skrev Carl Nielsen til sin hustru, Anne Marie:

„Jeg er nødt til at tage Prøverne til Musikforeningens sidste Konsert som jeg skal have den 26 April. Ved sidste Konsert gik det daarligt under Robert Hansen som blev nervøs og glemte at give dem Tegn, nu er der ogsaa i Bladene stor Halloj, saa jeg maa faa Sagerne paa ret Køl igen“.¹⁷

¹⁵ Kgl. Bibl., CNA, LA.c.

¹⁶ Cellist, dirigent og komponist (1860-1926). Havde været solocellist ved Gewandhausorkestret i Leipzig. Siden 1919 virkede han i Århus som leder af det nyoprettede Aarhus Philharmoniske Selskab.

¹⁷ Schousboe 1983 (note 8) s. 443.

Det er lidt dunkelt, hvad der egentlig var foregået. En gennemgang af de københavnske aviser synes ikke at tyde på, at Robert-Hansen havde gjort sig uheldigt bemærket. Ganske vist havde korets præstation ved den famøse koncert været kritisabel, men at dømme efter dagblads anmeldelserne forsvares Robert-Hansens dirigentpræstation. Det eneste 'Hal-løj' det er lykkedes at finde, er følgende omtale i *B.T.* den 30. marts, som er signeret *Gustl.*:

„Der har i nogen Tid verseret Rygter om, at Komponisten Carl Nielsen vilde trække sig tilbage fra Ledelsen af Musikforeningens Koncerter. Rygterne tog særlig Fart efter den berømte – eller berygtede – Opførelse af Asger Hameriks 'Requiem' forrige Tirsdag, hvor det var overdraget Emil Robert-Hansen fra Aarhus at svinge Taktstokken, efter at de indledende Korprøver var foretaget under Emil Reesen.

Da Carl Nielsen nemlig paa dette Tidspunkt opholdt sig her i Byen og forlængst var kommet hjem efter sin Rejse, tog Forholdet sig jo for uindviiede lidt ejendommeligt ud.

Sandheden turde imidlertid være den, at paa Grund af Carl Nielsens Optagethed med Fuldførelsen af en ny stor symfonisk Komposition, tillod hans Tid ham ikke at ofre sig tilstrækkeligt for Indstuderingen af et saa stort og fordringsfuldt Værk som bemeldte Requiem. Derfor og udelukkende derfor, var Ledelsen denne Gang paa fremmede Hænder.

Carl Nielsen tænker aldeles ikke paa at trække sig tilbage, og Musikforeningen vil stadig fortsætte i de gamle Spor.“

Med sæsonen 1920/21 nåede Musikforeningen op på det magiske medlemstal 1250, hvilket betød, at man kunne fylde Odd Fellow Palæets store sal. Men samtidig skulle denne sæson vise sig at blive kulminationen på seks års stadigt stigende medlemstal. Fra nu af gik det uhjælpeligt ned ad bakke, Musikforeningens 'Indian summer', som Jan Falkencrone har kaldt det, var definitivt forbi. Følgende oversigt over medlemstilslutningen i perioden 1915-27 taler sit tydelige sprog:

SÆSON/ÅR	MEDLEMSTAL
1915/16 (sæsonbegyndelse)	ca. 900
1916/17 (sæsonbegyndelse)	1062
1917/18 (sæsonbegyndelse)	1081
1917/18 (sæsonslutning)	1072
1918/19 (sæsonslutning)	1162
1919/20 (sæsonslutning)	1199
1920/21	1250
1921	1150
1922	1059
1923	924
1924	950
1925	888
1926	ca. 800
1927	???

Årsagen til denne stagnation og senere afmatning i medlemstilslutningen skal findes i flere forskellige forhold. At tiden efterhånden var løbet fra Musikforeningens konservative lukkede rammer, kan der næppe være tvivl om. Men det har nok i lige så høj grad været ydre omstændigheder – den generelle lavkonjunktur i begyndelsen af 1920'erne – der skulle blive en katalysator for foreningens problemer.

De sidste seks sæsoner Carl Nielsen ledede foreningens koncerter kom til at forme sig som én lang og håbløs kamp mod en skæbne, som ikke lod sig ændre. I løbet af foråret 1922 stod det klart, at sæsonen 1921/22 ville komme til at give et underskud på hen ved 1000 kr. Til dækning af dette kunne Chr. Brorson dog meddele, at de tidligere indsamlede penge til den aldrig realiserede grundfond kunne anvendes til at dække underskuddet.¹⁸ Men dette kunne ikke ændre ved det faktum, at forudsætningen for en sund økonomi – medlemstallet – var vigende. Og til trods for velvillige donationer¹⁹ blev økonomien til stadighed mere stram, og i 1924 blev man nødt til at optage en kassekredit på 5000 kr. i Privatbanken. En

¹⁸ Brorson havde 1200 kr. til dette formål. I januar 1917 havde han imidlertid bekendtgjort at han havde indsamlet 10.000 kr. til grundfonden. Det må antages at denne udtalelse må have beroet på et meget optimistisk skøn, ellers er der grund til at formode, at overretssagføreren har gjort sig skyldig i et strafferetligt undersløb.

¹⁹ Repræsentantskabsmedlemmet skibsreder Johan Hansen gav i oktober 1922 afkald på en gæld på 1500 kr., og maj 1924 donerede han foreningen 2000 kr.

oversigt over nøgletallene i foreningens regnskab 1915-27 er gengivet i følgende tabel 1:²⁰

TABEL 1:

SÆSON	BUDGET-FORSLAG	BUDGETTERET OVERSKUD	SLUT-RESULTAT	OVERSKUD
1915/16	11.500	1.600	14.918,84	422,48 ²¹
1916/17	14.122,48	2.447,48	15.613	2.178,17
1917/18	17.628,17	3.328,17		3.453,31
1918/19	19.178,31	3.798,31		1.155,22 ²²
1919/20	22.755,22	2.085,22		2.210,66
1920/21	24.510,66	2.960,66		884,78
1921/22	23.284,78	1.634,78		552,90
1922/23	21.552,90	902,90		177,52
1923/24	21.477,52	127,52	24.777,13	-2.973,12 (760,39) ²³
1924/25	21.360,39	232,06		1.105,60 ²¹
1925/26	21.105,60	477,27		212,88 (betegnet kassebeholdning)
1926/27	19.703,33	-1.289,45		

For at imødegå den truende økonomiske situation iværksatte bestyrelsen en række tiltag, som til forveksling minder om dem, der bragte foreningen på fode efter Carl Nielsens tiltrædelse i 1915 – men denne gang uden held. Forhandlinger om nedsættelse af orkestertarifferne i 1922 førte ikke til noget resultat, en ansøgning i 1924 om forhøjelse af statsilskuddet fra 4000 kr. årligt til 5000 kr. blev afvist, og skønt der blev arbejdet ihærdigt på at hverve nye medlemmer, kunne det ikke opveje det stadige frafald. I 1924 fremkom Carl Nielsen med et forslag om at stifte en vneforening for Musikforeningen, hvor hvert medlem skulle indskyde 100 kr. årligt, men også dette initiativ løb ud i sandet.

I sæsonen 1922/23 var der overvejelser om en evt. sammenslutning

²⁰ Tabellen er opstillet på grundlag af ikke altid fyldestgørende informationer fra administrationsprotokollen.

²¹ 472,48 kr. ifølge referat fra generalforsamlingen den 16.5.1916.

²² Ifølge referat fra plenarmøde 30.4.1919 var overskuddet 1.172,22 kr. Foreningens tidligere gæld på 6.492,45 er nu bragt ud af verden.

²³ Kilderne er modstridende på denne post. Det hænger muligvis sammen med at der er hævet 3000 kr. på kassekrediten.

²⁴ Der er dog hævet 3.000 kr. på en kassekredit i Privatbanken.

med Dansk Koncert-Forening. Forslaget bortfaldt dog, da Dansk Koncert-Forening i stedet sluttede sig sammen med de Filharmoniske Koncerter.

I betragtning af den håbløse situation tyede man til samme taktik, som var med til at rette op på økonomien i 1919, nemlig en ekstrakoncert med Beethovens 9. symfoni, den 7. maj 1924. En koncert der oven i købet kunne lanceres som en jubilæumsopførelse på hundredårsdagen for værkets uropførelse. Koncerten gav ganske vist et pænt overskud på ca. 950 kr., men det kunne ikke engang opveje et underskud på 1143 kr. fra sæsonens anden ekstrakoncert med Händels *Acis og Galathea*.

For at begrænse udgifterne til orkestret tilrettelagde Carl Nielsen fra og med sæsonen 1922/23 bevidst repertoiret således, at orkesterstørrelsen som hovedregel ikke overskred den wienerklassiske besætning.

Ved plenarmødet den 27. maj 1926 stod det klart, at der skulle drastiske forholdsregler til, hvis foreningen skulle fortsætte. Det blev foreslået at koncerternes antal reduceredes fra fire til tre, heraf kun to med fuldt orkester mens den tredje skulle være i mindre format, fx kammermusik eller kor a cappella. Dette forslag blev dog aldrig realiseret. Endvidere vedtoges en nedsættelse af lønningerne, således at Carl Niensens honorar blev reduceret fra 2500 kr. til 1000 kr. (det blev dog til 1875 kr. jf. administrationsprotokollen) og Alfred Niensens fra 1000 kr. til 750 kr., mens Rudolph Simonsen fortsat skulle have 500 kr. i honorar for sin virksomhed som kordirigent. Endelig blev det foreslået, at man henlagde generalprøverne fra søndag til mandag, for at undgå at betale dobbelt takst til musikerne ved helligdagsprøverne.

I betragtning af den trængte økonomiske situation havde foreningen i løbet af 1920'erne ført en mere liberal politik mht. til salg af enkeltbilletter, men først ved plenarmødet den 16. september 1926 blev det besluttet, at „Der gives ham [i.e. Alfred Nielsen] Indvilligelse i at der for enkelte Koncerter kan faas Billetter udenfor Medlemmernes Kreds.“

De sidste to sæsoner blev præget af Carl Niensens stadigt svagere helbred. Således måtte Rudolph Simonsen overtage ledelsen af to koncerter i februar og april 1926, og den 8. marts 1927 meddeltes det på et plenarmøde, at Carl Nielsen „paa grund af Svækkelse maa tage Afsked fra sin Post som Dirigent.“ Herefter blev det overladt til Christian Christiansen at dirigere sæsonens sidste to koncerter. Mht. Carl Niensens efterfølger drøftede man særligt Ebbe Hamerik (nevø til Angul Hammerich) og Emil Telmányi (Carl Niensens svigersøn), idet der blev stillet en dirigentkonkurrence i udsigt i den næste sæson. Men allerede ved et plenarmøde den 25. april vedtoges det, at Ebbe Hamerik skulle være foreningens nye dirigent. Af ansøgere til stillingen havde i øvrigt meldt sig Wilhelm

Poulsen (han søgte også stillingen i 1915), Axel Schiøler og Rued Langgaard; endvidere var Emil Telmányi og Victor Schiøler blevet bragt i forslag. Det lykkedes Ebbe Hamerik at videreføre Musikforeningens koncerter i yderligere fem år, men i 1932 blev den sidste koncert afholdt, kun fire år før hundredeårsdagen for foreningens stiftelse den 5. marts 1936.²⁵

Situationen ved Carl Niensens afgang mindede i meget om forholdene omkring hans tiltrædelse i 1915. Den siddende bestyrelse udgjordes af tre herrer på hhv. 79, 81 og 55 år. Og blandt foreningens øvrige trofaste støtter havde der i flere år været et generationsskifte undervejs: Axel Gade, Niels W. Gades søn og medlem af repræsentantskabet, døde i 1921, repræsentantskabets mangeårige formand, Uffe Wöldike, døde i 1926 og samme år døde foreningens skattede kordirigent Salomon Levysohn.

Det er ofte blevet anført, at det skulle være fremkomsten af radioen og ikke mindst etableringen af Radiosymfoniorkestret, der var årsagen til Musikforeningens opløsning – og for den sags skyld også Cæciliaforeningens og andre musikforeningers endeligt. Der kan da heller ikke herske nogen tvivl om, at dette forhold har været en ikke uvæsentlig faktor i udviklingen, men samtidig er det vigtigt at gøre sig klart, at den udvikling, som satte de gamle musikforeninger ud af spillet var begyndt allerede omkring århundredskiftet, hvor musiklivet havde åbnet sig med konkurrence fra offentlige koncerter. Musikforeningen som institution hørte hjemme i det 19. århundredes musikliv.

Efter Musikforeningens generalforsamling den 14. maj 1925 skrev Ejnar Forchhammer²⁶ følgende opsats i dagbladet *København* (16. maj). I sin let humoristiske tone beskriver den på en rammende måde en forening, som tiden uhjælpeligt er løbet fra:

„Musikforeningen er en hyggelig gammel Forening. Langt fra Verdens Larm og Strid fører den sin stille tilbagetrukne Tilværelse, hvorfra den 4 Gange om Aaret dukker op i Dagslyset, giver sin Koncert og forsvinder igen i Dybet.

Og Medlemmerne, der har arvet deres Pladser fra Fædre og Bedstefædre, har ogsaa arvet en længst forsvunden Tids Aand. Ligesom

²⁵ For en nærmere redegørelse for de sidste år, se Jan Falkencrone: *Musikforeningen København 1886-1937*, s. 42-50 (upubliceret hovedfagsspeciale, Københavns Universitet, Musikvidenskabeligt Institut 1992) og Niels Krabbe: Ebbe Hameriks påståede korrumpering af Carl Niensens første symfoni eller Om nytten af kildestudier, *Fund og Forskning* 39, 2000, s.121-147.

²⁶ Sanger (tenor) og musikkritiker, havde selv medvirket som solist ved en koncert i Musikforeningen i 1921.

det brave og loyale danske Folk paa Frederik den 6tes Tid med Tryghed overlod deres egen Skæbne og Landets Velfærd til den landsfaderlige Regerings Omsorg, saaledes kunde det heller ikke falde Musikforeningens Medlemmer ind, at blande sig i, hvad deres Bestyrelse foretager sig og beslutter.

Det var saaledes ganske naturligt, at den gamle Forenings Generalforsamling i Torsdags i Musikkonservatoriet formede sig som en lille Familie-Idyl. Omkring et aflangt Bord i et middelstort Værelse sad en 8-10 Herrer og drøftede Foreningens Forhold.

Størstedelen af Mødet optoges af Formanden, Prof. Angul Hammerichs Beretning, hvis enkelte Punkter jævnlig gav Anledning til Drøftelse. Saaledes da det kom paa Tale, om der burde sælges Enkeltbilletter til Koncerterne, eller ej. Et bestemt Forslag herom blev ikke fremsat, og man enedes snart om at udskyde Afgørelsen til det første Bestyrelsesmøde i næste Sæson.

De stigende Udgifter til Orkestret foraarsagede en Del Bekymring, uden at der dog øjnedes Mulighed for en væsentlig Bedring af dette Forhold, da Foreningen af hensyn til Koret ikke kunde komme bort fra Søndags-Prøverne, der jo honoreres dobbelt.

I overordentlig varme og sympatiske Ord mindedes Formanden gamle Oberst C a s p e r s e n, der døde i Vinter, og som var Foreningens Formand i Nerudas sidste Aar. Hans glødende Interesse for Musikforeningen, hans noble, retlinede Karakter, 'sans peur et sans reproche' havde hans Medarbejdere igennem en lang Række Aar lært at sætte Pris paa. Hans Minde hædredes ved at Forsamlingen rejste sig.

Formanden mindede endvidere om, at om kort Tid fylder Foreningens udmærkede og ungdomsfriske Dirigent, Carl Nielsen, 60, og han rettede i den Anledning i hjertelige Vendinger en Tak til ham for hans Virksomhed baade som skabende Kunstner og som Dirigent.

Og endelig omtalte Formanden den haarde Skæbne, der har ramt Operarepetitør Salomon Levysohn, den altid elskværdige, altid tjenstvillige og hjælpsomme, den beskedne og dog saa 'kna-gende dygtige', der har maattet lade sit ene Ben sætte af højt oppe ved Hoften! Formanden fremhævede, i hvor høj Grad Korets betydelige Vækst og Udvikling skyldtes Levysohns energiske Arbejde, og foreslog, at Foreningen som Udtryk for sin Deltagelse og varme Sympati skulde sende ham Blomster. Hvilket vedtoges.

Efter at Formanden havde endt sin Beretning, gjorde Kontor-

chef Hother Ploug opmærksom paa, at Foreningens 700'de Koncert vilde falde i næste Sæson. Der var stor Enighed om, at denne Koncert burde formes særlig festlig, navnlig ogsaa hvad Programmet angaar. Den endelige Fastsættelse af dette vil dog først finde Sted senere.

Efter at de afgaaende Bestyrelsesmedlemmer, Revisorer og Decisor enstemmig var blevet genvalgt, var man naaet til 'Eventuelt', og her kom der en Overraskelse. Der var nemlig mødt een Repræsentant for de menige Medlemmer, Hr. Direktør Carl Michaelsen, der takkede Dirigenten og Bestyrelsen for den smukke Sæson, foreslog at der gjordes Skridt for at hverve flere Medlemmer, og stillede forskellige positive Forslag, der vel nok vil blive taget under velvillig Overvejelse af Bestyrelsen.

Roligt og harmonisk som den var begyndt, sluttede den idylliske Generalforsamling."

Når man sammenligner denne opsats med den karakteristisk af foreningen som Godtfred Skjerne gav i *Illustreret Tidende* 10 år tidligere, er det klart, at mens der i 1915 endnu stod en vis respekt omkring foreningen – man tog den alvorligt og ventede sig noget af den i fremtiden – så betragtedes den nu som et fortidslevn, der når som helst vil kunne forsvinde helt.

Repertoiret

Det repertoire som Carl Nielsen fremførte ved Musikforeningens koncerter er givetvis meget forskelligt fra hvad han ville have valgt, hvis han havde haft frie hænder. Men et komplekst samspil af mange indbyrdes modstridende interesser betød, at han ved tilrettelæggelsen af programmerne til stadighed måtte balancere mellem forskellige praktiske, personlige og økonomiske hensyn.

I forbindelse med sin tiltrædelse gav Carl Nielsen et interview i *Nationaltidende*, den 29. maj 1915, hvor han klogeligt udtalte sig i forsigtige vendinger mht. planer vedrørende det fremtidige repertoire. Han fortalte, at han til minde om Neruda ville fremføre dennes orkestersuite *Böhmerwald*, herudover havde han selv en ny symfoni på bedding (4. symfoni, *Det Uudslukkelige*), som han agtede at opføre. Endvidere hed det bl.a.:

„Ellers skal det være mig en Glæde at søge nye Værker og Navne, som jeg mener har Krav paa at komme frem – ogsaa fra Norge og Sverrig, hvor der er flere Unge, som bør høres. [...] Iøvrigt vil jeg naturligvis følge Foreningens smukke og store Traditioner, som jeg

er stolt over at skulle føre videre".²⁷

Faktisk er disse udtalelser ganske dækkende for det repertoire, der kom til at karakterisere Carl Nielsens koncerter, nemlig: pligtoplevelser i forbindelse med runde fødselsdage, dødsfald m.m., opførelser af Carl Nielsens egne værker, nyere ikke mindst nordisk musik samt endelig det wienerklassiske og klassisk-romantiske repertoire, som jo altid havde udgjort kernen i Musikforeningens repertoire. Der er ingen tvivl om, at Carl Nielsen var klar over, at der skulle fares med lempe, når det drejede sig om at introducere den nyere musik i den gamle forening. Publikums smag gik absolut i den klassiske retning. Men bortset fra dette var der flere ydre forhold, der lagde forholdsvis snævre rammer for repertoirevalget.

Dette gjaldt først og fremmest hensynet til koret. Koret havde krav på at medvirke ved alle koncerter, men dets begrænsede ydedygtighed taget i betragtning lagde det en naturlig begrænsning for repertoiret. Skønt Carl Nielsen, som allerede nævnt, lod koret reorganisere i 1917, forblev det Musikforeningens akilleshæl, og flere gange var det skyld i, at man måtte opgive at gennemføre eller udskyde opførelsen af et værk. Således fx i forbindelse med koncerten den 24. februar 1920, hvor en opførelse af Asger Hameriks *Requiem* måtte opgives til fordel for Beethovens korfantasi op. 80. Dette værk, hvis forholdsvis korte korsats koret bedre kunne klare, blev i øvrigt opført ikke mindre end tre gange i Carl Nielsens tid (1916, 1920, 1923).

En anden faktor, som virkede begrænsende på programplanlægningen, var de mange fødselsdags- og mindekoncerter. Carl Nielsens udtalte aversion mod disse er omtalt tidligere, men ikke desto mindre blev han gang på gang nødt til at programsætte den slags opførelser – ikke sjældent efter at sæsonprogrammet allerede var lagt. I denne forbindelse kan nævnes P.E. Lange-Müllers 70-års og 75-års dag i hhv. 1920 og 1925 og Victor Bendix' 70-års dag i 1921. Markeringen af Asger Hameriks 80-års dag fik Carl Nielsen dog afværget (jf. brevcitat ovenfor). Planerne om en ren Carl Nielsen koncert (10. november 1925) i anledning af komponist-dirigentens 60-års dag, blev ironisk nok ændret således at den blev delt op i en Carl Nielsen- og en Lange-Müller-afdeling.

Et tredje forhold, som begrænsede Carl Nielsens bevægelsesfrihed mht. programvalg, var dikteret af foreningens skrantende økonomi i de senere år. For at holde udgifterne til orkestret i ave, måtte han holde sig til værker, der så vidt muligt ikke overskred den wienerklassiske besætning.

²⁷ Citeret efter Fellow 1999 (note 10) s. 187.

De her omtalte omstændigheder havde til følge, at det langt fra altid lykkedes at gennemføre det planlagte sæsonprogram. Især i de senere år var ændringer i programmerne mere reglen end undtagelsen, fx blev en planlagt opførelse af Brahms' 4. symfoni ved koncerten den 23. november 1926 udskiftet med Saint-Saëns' klaverkoncert i c-mol op. 44 med den feterede pianist Alexander Brailowsky som solist. Det er ikke utænkeligt, at denne udskiftning skete ud fra ønsket om en let publikumssucces og dermed et tiltrængt tilskud til den slunkne kassebeholdning.

Undertiden var det dog Carl Nielsen selv, der med helt andre bevræggrunde greb ind og foretog ændringer i programmerne. Således havde han – tilsyneladende ikke uden en vis modstand i bestyrelsen²⁸ – fået programsat Arnold Schönbergs *Verklärte Nacht* ved koncerten den 24. februar 1920. Men da Carl Nielsen i januar opdagede, at værket netop var blevet spillet i København, skrev han til Alfred Nielsen:

„Der skal ikke skrives efter [opførelsesmateriale til] 'Verklärte Nacht'. Breuning-Bache har trods min indstændige Anmodning og et halvt Løfte illoyalt spillet Stykket forleden Aften.²⁹ Saa spiller vi Sibelius: 'En Saga', som vi kan laane i Göteborg.“³⁰

Og dette var ikke det eneste eksempel på, hvorledes Carl Nielsen nidkært vogtede over aktualiteten i Musikforeningens programmer. I juli 1916 var han kommet under vejr med, at dirigenterne Oskar Fried og Max Fiedler vistnok planlagde at spille Brahms' 1. symfoni i København i den kommende sæson. Dette fik Carl Nielsen til prompte at lade Wilhelm Hansens koncertafdeling forstå, at Musikforeningen allerede havde programsat værket til november 1916, idet han håbede, at de to nævnte dirigenter så ville renoncere på deres opførelser.³¹

I sin meget omfattende korrespondance har Carl Nielsen flere gange gjort sig overvejelser omkring sammensætningen af koncertprogrammer. Således bl.a. i et brev fra den 12. maj 1918 til Musikforeningens repræsentantskabsformand, Frants Buhl, som havde sendt Carl Nielsen et forslag til den kommende sæsons program. Heri hedder det:

²⁸ Ved plenarmødet den 7.10.1919 havde Anton Svendsen udtalt, at valget af Schönbergs *Verklärte Nacht* helt stod for Carl Niensens regning.

²⁹ Der må være tale om en opførelse den 12.1.1920 i Odd Fellow Palæets mindre sal (jf. Røllum-Larsen 2002 (note 4) 2, s.178).

³⁰ Kgl. Bibl., CNA, LA.c.

³¹ Jf. brev fra Carl Nielsen til Alfred Nielsen, 22.7.1916 (Kgl. Bibl., CNA, LA.c.). Iflg. Alfred Toffts anmeldelse i *Berlingske Tidende* 8.11.1916, ændrede Max Fiedler faktisk sit program, således at han i stedet spillede Brahms' 4. symfoni.

„Det er mig hvert Aar et stort Hovedbrud at stemme Programmerne for Saisonen nogenlunde sammen og i de enkelte Programmer at stille Værkerne saaledes imod hinanden at de ikke skader hinanden eller skriger mod hverandre. Jeg [har] gjort den Erfaring – ikke just som Dirigent i Musikforeningen, men som Tilhører ved Concerter overhovedet – at det værste man kan gjøre er at stille Romantikerne (Mendelssohn, Schumann, Gade o.s.v.) sammen med Brahms, Wagner eller moderne Komponister. Det er fuldkommen dræbende for Romantikerne. Derimod kan man godt tage klassiske og helt moderne Ting, eller Romantikerne og helt gamle klassiske Ting (Bach) paa samme Program. Men kunstnerisk set, er det jo det mest stilfulde at holde paa Tidsperioderne. Jeg tror nok man skal være varsom med Udtog af Operaer. Nu gik det godt sidst, men jeg mener vi skal vente noget inden vi gjør det igjen.

Dvorak er en meget vanskelig Komponist at faa vel anbragt paa et Program. Hans Farvegivning er allerede blegnet stærkt, synes jeg, og hans Symfonier er ikke stærke nok i Benbygningen, Skelletet eller hvad skal jeg kalde det som vi hos Beethoven, Klassikerne og Brahms føler som den bærende Form eller Grundplan for Bygningen.

Verdis Requiem er en god Ide som jeg vil tage op; men iaar har jeg tænkt følgende:

1ste Concert (højklassisk)

- 1 Hayden Symfoni C Dur
- 2 Mozart: Musikken til 'König Thomas'
- 3 Beethoven: Violinconcert (Telmanyi)

2den Concert

(nyere Musik)

- 1 Symfoni af Rangström, Robert Hansen eller – ? (vi har flere paa Stablen af andre Komponister)
- 2 Debussy: La Mèr
- 3 Bruckner: Te deum

3die Concert

- 1 Ouverture ? (af Beethoven)
- 2 Brandenburgische Concert for Fløjte, Pianoforte og Orkester i D-Dur³²

3 Beethoven: 9de Symfoni³²

Carl Niensens refleksioner over programsammensætning og selve programforslaget er i høj grad repræsentativt for Musikforeningens repertoire, som det formede sig under hans ledelse. Men det skal nævnes, at det kun til en vis grad lykkedes ham at efterleve sin intention om „at holde paa Tidsperioderne“. Især i de seneste år var programmerne nok noget mere mangfoldige end godt var, hvilket da også førte til bemærkninger i dagspressen, fx koncerten den 25. januar 1927, hvis noget blandede sammensætning med værker af Mozart, Milhaud, Bach, Carl Nielsen og Rudolph Simonsen fik anmelderen P.G. i avisen *København* til at kommentere koncerten som:

„En mærkelig Blanding af helt klassisk og helt moderne, der egentlig ikke havde megen Føling med hinanden. [...] Nogen fuldstøbt Aften blev det saaledes ikke. Musikforeningen maa stramme sig ganske anderledes an navnlig i Programvalget, om Publikum fortsat skal bevare Interessen for den gamle Institution.“

Ser man på det samlede repertoire, som Carl Nielsen opførte i sine godt og vel 13 sæsoner som Musikforeningens dirigent, viser det sig – ikke overraskende – at wienerklassikerne indtager en fremtrædende plads. Haydn, Mozart og Beethoven udgjorde så at sige fællesmængden for Carl Niensens smag og Musikforeningens tradition og med 12 forskellige værker af Mozart og 11 af Beethoven var de de hyppigst opførte komponister.³⁴ Hertil kom seks værker af Haydn.

Som det fremgår af det ovenfor citerede brev til Frants Buhl, havde Carl Nielsen store vanskeligheder med at få anbragt højromantiske komponister som Mendelssohn, Schumann og Niels W. Gade på koncertprogrammerne. Dette afspejler naturligvis hans velkendte afstandtagen til romantikken, og giver sig udslag i en stærk nedtoning af disse komponister i forhold til den position de tidligere havde haft i Musikforeningen. Men til trods herfor er Mendelssohn repræsenteret med to værker, Schumann med tre og Gade med hele seks værker. Til gengæld får klassicisten Brahms en plads som ingensinde tidligere i Musikforeningen. Af Brahms blev der således spillet ikke færre end ni værker, hvilket gjorde ham til den hyppigst opførte komponist efter Mozart og Beethoven.

³² Johann Sebastian Bach: *Brandenburgkoncert* nr. 5, D-dur BWV 1050.

³³ Citeret efter Irmelin Eggert Møller og Torben Meyer (udg.): *Carl Niensens Brev i Udvælg og med Kommentarer*, 1954, s. 174-175.

³⁴ I et appendiks til denne artikel gives en samlet oversigt over repertoireet dels ordnet kronologisk efter koncertdato, dels ordnet alfabetisk efter komponist.

Havde Carl Nielsen et køligt forhold til højromantikerne, så var hans antipati over for den tyske senromantik endnu mere udtalt. Alligevel er det påfaldende, at der af navne som Richard Wagner, Anton Bruckner, Gustav Mahler, Richard Strauß kun findes ét værk, nemlig Bruckners *Te Deum* (spillet i 1919). Den nyere musik fra det tysksprogede område er udelukkende repræsenteret ved et par værker af de ganske perifere, nu næsten glemte komponister, Paul Scheinpflug og Sigmund von Hausegger. Det skal i denne sammenhæng nævnes, at såvel Bruckners 4. symfoni, Mahlers 4. symfoni som nogle Richard Strauß-sange var blevet opført i Musikforeningen i Nerudas tid, så det konservative Musikforeningspublikum skulle nok have været i stand til at kapere disse komponister. I øvrigt blev både Mahlers symfonier og Strauß' orkesterværker jævnligt opført i København i disse år.³⁵ Nok så interessant er det imidlertid, at en komponist som Max Reger glimrer ved sit fravær på Carl Niensens programmer. I modsætning til Mahler og Strauß harmonerede Regers æstetik i højere grad med Carl Niensens, og Reger var en af de hyppigst opførte komponister i København på dette tidspunkt.³⁶

Ligesom der var tilfældet med de tyske senromantikere, er den østeuropæiske nationalromantik heller ikke til stede i Carl Niensens tid, mens navne som Dvořák og Tjajkovskij med jævne mellemrum dukkede op på Musikforeningens programmer i Nerudas tid. Som det fremgår af ovenfor citerede brev til Frants Buhl, anså Carl Nielsen en komponist som Dvořák for at være blegnet med tiden. Dette betød dog ikke, at dirigenten Carl Nielsen helt undgik den slaviske nationalromantik. Da han i årene 1918-1922 vikarierede for Wilhelm Stenhammar som dirigent for Göteborgs symfoniorkester, dirigerede han flere værker af såvel Dvořák, Smetana som Tjajkovskij,³⁷ men det må formodes, at dette har været mere af pligt end af lyst.

Et markant nyt repertoireislet ved Musikforeningens koncerter under Carl Nielsen udgjorde den franske musik, som er påfaldende stærkt repræsenteret, dels gennem lidt ældre værker af Berlioz og Franck, dels – hvad der er nok så interessant – af flere nyere værker af Debussy, Ravel og Milhaud.³⁸ Opførelsen af Debussys *La Mer* i 1919 var i øvrigt den første overhovedet i København.³⁹ Dette forhold afspejler den generelle interes-

³⁵ Røllum-Larsen 2002 (note 4) 2, s. 123-124 og s. 217-226.

³⁶ Røllum-Larsen (note 4) 2, s. 161-172.

³⁷ Jeg takker forskningsbibliotekar Peter Hauge for at have stillet sin oversigt over Carl Niensens koncerter i Göteborg til rådighed.

se for fransk musik, som prægede dele af det danske musikliv i 1920erne og -30erne. Bemærkelsesværdigt er det også, at den nye engelske musik vandt indpas hos Carl Nielsen – en symfoni af Arnold Bax og to orkesterstykker af Frederick Delius. Derimod prøvede Carl Nielsen aldrig at programsætte værker af modernister som Stravinsky og Bartók – et forhold som ændrede sig kort tid efter at Carl Niensens efterfølger, Ebbe Hamerik, havde taget over.¹⁰

Carl Niensens varme interesse for sine danske og nordiske komponistkolleger løber som en rød tråd igennem så at sige alle sæsonprogrammer i Carl Niensens tid. Hans indsats for at fremme kendskabet til den samtidige nordiske musik førte således til opførelser med værker af danske komponister som Emilius Bangert, Rudolph Bergh, Jørgen Bentzon, Louis Glass, Laurids Lauridsen, Emil Robert-Hansen, Rudolph Simonsen og nordiske komponistkolleger som Kurt Atterberg, Natanael Berg, Jean Sibelius og Wilhelm Stenhammar.

Naturligvis anvendte Carl Nielsen Musikforeningen som et forum for opførelser af sine egne værker, men han var også klar over, at han skulle passe på ikke at misbruge sin position. Således skrev han fx følgende meget samvittighedsfulde overvejelser til Alfred Nielsen i september 1926:

„Synes De maaske det er egoistisk at sætte min nye Fløjte-Konsert op? Her har jeg haft lidt Katzenjammer. Sagen er, at den vil 'staa' godt i det Program, og vi har jo ikke Raad til at købe andre Nyheder og denne faar vi gratis, da jeg alligevel skal have en Fløjte i Bach og Nodeskrivningen er besørget forud da den skal gaa i Paris den 21 Oktbr. og i Oslo den 11 Novbr. Forresten er jeg – i Sammenligning med N.W. Gade – ikke slem til at opføre mine egne Ting i Musikforeningen; af mine 6 Symf. er kun opført to¹¹ o.s.v. Naa: den som undskylder sig anklager sig, siger man. Der siges saa meget, men jeg tror ikke Konserten vil skade“.¹²

¹⁰ Endvidere var der planer om en opførelse af Arthur Honeggers *Le Roi David* i sæsonen 1925/26.

¹¹ Røllum-Larsen 2002 (note 4) 1, s. 73.

¹² I årene 1929-31 opførte Ebbe Hamerik værker af såvel Bartók, Kodály, Prokofiev som Stravinsky.

¹³ Her husker Carl Nielsen forkert, der var opført tre af hans symfonier.

¹⁴ Kgl. Bibl., CNA, LA.c.

Alt i alt blev det til følgende opførelser af Carl Niensens egne værker: Symfoni nr. 4 *Det Uudstukkellige* (1916), Violinkoncerten (1918), *Fynsk Foraar* (1922), Symfoni nr. 5 (1922), *Hymnus amoris* (1924), Symfoni nr. 3 *Sinfonia expansiva* (1925), Fløjtekoncerten (1927), hvortil kommer to mindre lejlighedskompositioner til hhv. Nerudas og Gades minde (1915, 1917).

Til slut hører det med til beretningen om Musikforeningens repertoire, at der tilsyneladende kun blev givet ét eneste ekstranummer i Carl Niensens tid, nemlig efter at Alexander Brailowsky havde været solist i Saint-Saëns' c-mol koncertkoncert, hvor Brailowsky kvitterede med at spille Chopins cis-mol vals. Det var i øvrigt efter samme koncert, at en anmelder bemærkede, at det vist nok var første gang i foreningens historie, at der blev klappet i takt!

Musikforeningens repertoire i Carl Niensens tid kan – set med nutidige øjne – måske forekomme noget snævert. Det virker frapperende at komponister som Wagner, Tjajkovskij, Dvořák, Richard Strauß, Mahler, Schönberg, Stravinsky og Bartók overhovedet ikke er repræsenteret i programmerne. Men når man betænker, at de koncertgivende institutioner i København frem til dette tidspunkt så at sige havde delt repertoiret i mellem sig, således at Musikforeningens primære domæne var og blev det klassiske, forekommer repertoiret mere forståeligt. Tilbage står den tilsyneladende paradoksale kendsgerning, at modernisten Carl Nielsen kom til at repræsentere Musikforeningens konservative og traditionstyrede repertoire. Men samtidig må det indrømmes, at Carl Nielsen, trods forskellige ydre vanskeligheder, var i stand til at balancere mellem egne interesser og foreningens tradition på en måde, hvor det alligevel lykkedes ham at sætte sit umiskendelige præg på foreningen.

Dirigenten Carl Nielsen

Igennem det meste af sin komponistkarriere virkede Carl Nielsen tillige som dirigent, dels som teaterkapelmester ved Det Kongelige Teater (1906-1914), dels som koncertdirigent. Denne virksomhed var nok for en dels vedkommende at betragte som en nødvendighed, for at han kunne underholde sin familie, men der er ingen tvivl om at dirigentgerningen – i det mindste på hans ældre dage – udsprang af et oprigtigt ønske om at formidle musikken til publikum. Carl Nielsen kan i denne henseende minde meget om sine to næsten jævnaldrende komponistkolleger Gustav Mahler og Richard Strauß. Men hvor Mahler og Strauß blev hyldet som to af deres samtids førende dirigenter, både når det angik fremførelse af egne og andres værker, så har meningerne været ganske anderledes

delte, når det drejer sig om Carl Nielsen. Skønt han levede langt ind i grammofonpladeæraen eksisterer der ikke nogen optagelser, hvor han dirigerer.⁴³ Når man vil søge at danne sig et billede af dirigenten Carl Nielsen, må man derfor ty til samtidige skildringer, som, på den mest forvirrende, ja næsten selvmodsigende måde, viser sig at rumme alt fra panegyriske lovtaler til sønderlemmende kritik. Herudover har Carl Nielsen selv bidraget til billedet af dirigenten Carl Nielsen, idet han gentagne gange har ytret sig om sine evner som dirigent og dirigentfaget i det hele taget.

Inden behandlingen af *dirigenten* Carl Nielsen ved Musikforeningens koncerter følger her nogle citater til belysning af Carl Niensens selvforståelse som dirigent og et par musikeres erindringer om Carl Niensens dirigentfærdigheder.

Carl Niensens svigersøn, violinisten Emil Telmányi, havde ved talrige lejligheder oplevet Carl Nielsen som dirigent. Han har i sine erindringer givet en længere, meget rosende, karakteristik af Carl Nielsen som dirigent, idet han bl.a. skriver om hans evner som akkompagnatør, at:

„Han var lige så følsom en ledsager i den virtuose og romantiske violinstil. Han havde altid en sikker, frisk tempofornemmelse, og han fulgte godt i det frigjorte foredrag, som altid præger solistens personlige formgivning. Af egen erfaring kan jeg kun sige, at han var en meget påpasselig og udmærket orkesterledsager“.⁴⁴

Telmányi stiller sig endvidere helt uforstående over for Carl Niensens dårlige renommé som dirigent, idet han mener, at det udelukkende skyldes misundelse, klikevæsen og intriger.⁴⁵ Skønt Telmányi i kraft af sit nære forhold til Carl Nielsen må betragtes som et vægtigt vidne i denne sammenhæng, så må det nok også indrømmes, at hans notorisk meget store beundring for svigerfaderen som komponist kan have farvet hans udlægning af ham som dirigent. I det mindste er der en skærende kon-

⁴³ Statens Mediesamling (Statsbiblioteket, Århus) råder over nogle fonografvalser med optagelser hvor Carl Nielsen på klaver spiller hhv. 'Dukke-Marsch' fra *Humoreske-Bagateller* op. 11 og 'Som en rejselysten Flaade'. Optagelserne, der er foretaget i Carl Johan Michaelsens hjem er for nylig blevet restaureret, men er endnu ikke offentliggjort. Det nærmeste man kommer en mekanisk gengivelse af Carl Nielsen som musiker er en amatør-filmoptagelse, hvor komponisten spiller klaver for et barn, ligeledes optaget i Carl Johan Michaelsens hjem i 1920'erne (gengivet på Jørgen Roos' portrætfilm om Carl Nielsen (Statens Filmcentral, 1978)).

⁴⁴ Citeret efter Emil Telmányi: *Af en musikers billedbog*, 1978, s. 104.

⁴⁵ Telmányi 1978 (note 44) s. 109.

trast imellem Telmányis udtalelser og et andet førstehåndsvidne, nemlig basunisten kgl. kapelmusicus Anton Hansen, som i sine erindringer ligeledes ofrer et længere afsnit om Carl Nielsens færdigheder som dirigent. Han skriver bl.a.:

„Foruden de mange Dirigenter, jeg gennem de forløbne Aar har spillet under, har jeg utallige Gange haft Lejlighed til, baade i Operaen og i Musikforeningen, at virke under Carl Nielsen. Af den Grund drister jeg mig til at mene mig værende kompetent til at udtale mig om ham som Orkesterleder.

Uagtet Carl Nielsen havde været ansat som Violinist i det kgl. Kapel og saaledes haft rig Lejlighed til at studere og tilegne sig Johan Svendsens Maade at dirigere paa, og navnlig dennes faste og tydelige Taktslag, saa viste det sig, da han begyndte sin Virksomhed som Dirigent, at han ikke kendte de mest elementære Regler for at haandtere en Taktstok. Todelte Taktarter kunde endda gaa an, skønt Slagene var meget vage, men tredelte Rytmer i langsomme Tempi blev han aldrig fortrolig med, medmindre hans utydelige Taktslag blev bibeholdt for at skjule hans manglende Sikkerhed. Dette i Forbindelse med, at han under hele sin Virksomhed i Teatret komponerede, gjorde, at han var en middelmaadig og navnlig upaalidelig Dirigent. Pudsigt for os indviede var det derfor at læse, hvad han i et aabent Brev til Schnedler-Petersen skrev i Politiken den (28.2.1931): ‘selve Dirigenttekniken er jo en ren Børneleg og kan læres i faa Timer.’

[...]

Under Prøverne slog Carl Nielsen ofte forkert, dog, i saadanne Tilfælde anvendte han det for mindre sikre Dirigenter kendte Kneb, at bryde af og rette en eller anden fingeret Fejl. Til Opførelser kunde dette Fif jo ikke hjælpe ham. Vi sad ofte med Livet i Hænderne, naar vi var klar over, at han ikke ‘var med’. En Aften, midt under en Opførelse af ‘Lohengrin’, var Orkestret paa et givet Tidspunkt i den Grad i Vildrede, at det truede med en Katastrofe. Vi Messingblæsere, navnlig Trompeter og Basuner, som netop i det kritiske Øjeblik sad og ventede paa Tegn til en vigtig Indsats, turde ikke falde ind, men, som ved en stiltiende Overenskomst brød vi os fejl om Carl Nielsen, satte ind og blæste den paagældende Sats med fuld Kraft; det øvrige Orkester fulgte os, Carl Nielsen ligeledes, og Akten var reddet. Efter Forestillingen kaldte han mig ind paa sit Værelse, omfavnede mig og takkede mig for min Aandsnærværelse. Jeg kunde roligt paa min Gruppens Vegne modtage hans Tak,

thi det var i Virkeligheden mine Sidekammerater og mig, der havde reddet Situationen for ham.

Men en Aften under en Opførelse af Op. 'Mignon' skete der det, vi længe havde frygtet og forudset. Under tidligere Opførelser af denne Opera, var den, under [Frederik] Rungs sikre Ledelse, altid gaaet glat. Carl Nielsen havde ganske vist holdt nogle enkelte Prøver paa den, men han gennemgik ved disse kun nogle faa Scener af Operaen, som han tilsyneladende regnede for en let Opgave. Til Opførelsen var der under 1. Akt stadig meget pinlige Uoverensstemmelser mellem Dirigenten, Orkestret og Sangerne; og saa galt blev det, at Sangerne med kgl. Kammersanger Helge Nissen i Spidsen, efter Aktens Slutning, nægtede at fuldføre Operaen under Carl Niensens Ledelse. Der blev stor Opstandelse. Sporenstregs blev der sendt Bud efter Rung, som kom efter ca. en halv Times Forløb og paa sin ypperlige Maade, og med sin sædvanlige sikre Dygtighed og Rutine fuldendte Forestillingen. Næste Dag mødte Carl Nielsen til Prøve. Han saa meget lidende ud, og sagde, at han var blevet overfaldet af et Ildebefindende Aftenen forinden. Vi havde alle ondt af ham, han var jo – i Modsætning til Rung – saa rar; men vi vidste bedst, hvad der havde været i Vejen: Hans geniale Komponistaand kunde ikke koncentrere sig om en Opera, der ikke interesserede ham, og 'Mignon' stod ikke hans Hjerter nær. Men – hvorfor havde han saa paataget sig Opgaven? Naar man tænker paa hans umaadelige Produktion og hans Skabertrang, maa man vel nærmest beklage, at han nogen Sinde lod sig overtale til at modtage Stillingen som Kapelmester ved det kgl. Teater.

[...]

Carl Nielsen havde for Vane – naar noget til en Prøve, som Følge af hans ubegribelige Taktslag vaklede – at sige til os: 'Se paa mig, saa skal vi nok komme ud af det.' – Og det passede!⁴⁶

Det er svært ikke at fæste lid til denne ganske nøgterne, lidenskabsløse, men samtidig elskværdige fremstilling af dirigenten Carl Nielsen.

I 1917 skrev Carl Nielsen i et brev til vennen Wilhelm Stenhammar en meget omfattende redegørelse om sine meritter som dirigent. Brevet er skrevet på et tidspunkt, hvor Carl Nielsen var meget opsat på at komme bort fra København en tid (pga. ægteskabelige problemer), så han gjor-

⁴⁶ Citeret efter Nils Schiørring: „Af Anton Hansens erindringer II“, *Fund og Forskning* XV, 1968, s. 126-128 (manuskript, Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 4606).

de alt hvad han kunne for at overbevise Stenhammar om sine kvalifikationer. Samtidig skinner det klart igennem, at Carl Nielsen følte sig forfulgt og ikke fuldt ud anerkendt som dirigent. Han skrev bl.a. (idet brevet er formuleret i tredje person):

„I Johan Svendsens Tid er det sket flere Gange at en Opera er gaaet galt i mange Snese Sekunder og engang (i 'Götterdämmerung') maatte Tæppet gaa ned og man maatte begynde forfra. I 'Donna Annas' Recitativ lærte han aldrig at slaa helt korrekt, men han indrømmede aldrig at han tog fejl. C.N. har aldrig taget i den Grad fejl som Svendsen, men han indrømmede øjeblikkelig naar han gjorde det“.⁴⁷

Om selve dirigentprofessionen skrev Carl Nielsen i artiklen *Musikalske Problemer* (1922) følgende mildest talt bemærkelsesværdige og samtidig foruroligende betragtninger:

„Derfor er det fuldkommen Svindel, naar en Dirigent tager Elever i den Kunst at dirigere, thi det er ingen Kunst, ingen Disciplin, intet Studium – hvorfor ogsaa omtrent enhver habil Musiker med kort Varsel kan dirigere et Orkester – men det er et stærkt og fint Instinkt, som i et Øjeblik paa det bestemteste manifesterer sig for i det næste at begaa Selvmord og forsvinde. En Dirigent, der gennem et større Værk bestandig 'dirigerer', og som ikke er lydhør og forholder sig passiv, naar der ligesom ved en Naturlov er kommen Sving og Klang over Orkestret, han har ikke det nævnte Instinkt, og saaledes er det med de fleste, der kun har Sans for det momentane. Men det momentane er altid dødt og stift som et Øjebliksfoto-grafi af Figurer i Bevægelse; derfor giver den sande organiske Rytmes inderste Liv sig først tilkende gennem et vist Tidsforløb, og saa nærmer vi os det, vi kalder Frasering ...“⁴⁸

Med disse citater skulle det være klart, at Carl Nielsen som dirigent ikke er nogen helt nem størrelse at angribe for en musikhistoriker. Først og fremmest må man gøre sig klart, at de samtidige udsagn, der findes om Carl Nielsen som dirigent, afspejler et uhyre komplekst spil af ofte modstridende interesser. Lige fra Carl Niensens unge dage var komponisten Carl Nielsen – med hans egne ord – „et Stridens Æble“,⁴⁹ der var omgivet

⁴⁷ Citeret efter Møller og Meyer 1954 (note 33) s. 169.

⁴⁸ Citeret efter Fellow 1999 (note 10) 1, s. 268-69. Artiklen blev oprindeligt offentliggjort i *Tilskueren*, august 1922, og siden trykt i essaysamlingen *Levende Musik*, 1925.

⁴⁹ Fellow 1999 (note 10) 1, s. 124.

af dels fanatiske modstandere, dels glødende tilbedere. Det synes klart, at begge parter ofte ikke var i stand til eller ikke ønskede at skelne imellem en vurdering af komponisten og dirigenten Carl Nielsen. Hertil kom, at Carl Niensens selvopfattelse som dirigent – som det turde være fremgået af ovenstående citater – var noget problematisk. Hans selvopofrende engagement og ildhu var uomtvistelig, men samtidig afskar disse egenskaber ham (på en næsten rørende måde) fra at erkende sine egne begrænsninger på det direktionsteknisk håndværksmæssige område. Som komponist havde han rytmen, nerven, urkraften i sit hoved, men han var tilsyneladende ikke i stand til at indse, at det tillige kræver ganske særlige formidlingsmæssige evner at blive en god dirigent. I artiklen 'Musikalske problemer' beskrev Carl Nielsen den ideelle dirigent som værende instinktiv og intuitiv i sin direktionsmåde. Netop dette er en svaghed når det gælder operaopførelser, der i vid udstrækning afhænger af dirigentens rent tekniske formåen, dels pga. de sammensatte musikalske kræfter på scenen og i orkestergraven, dels pga. en ofte utilstrækkelig eller måske slet ingen prøvetid. Carl Niensens 'ikke-tekniske' direktionsform har dog på ingen måde været atypisk for sin tid. Der findes talrige beretninger om, hvordan mange af de helt store koryfæer inden for dirigentfaget i første halvdel af det 20. århundrede dirigerede mere med øjnene, ja deres blotte tilstedeværelse, end med en egentlig slagteknik, fx Hans Knappertsbusch og Wilhelm Furtwängler.

De samtidige udsagn om Carl Niensens dirigentvirksomhed omhandler stort set udelukkende hans arbejde under prøverne og ved koncerterne – først og fremmest i form af beskrivelser af hans direktionsteknik. Men man må i den forbindelse ikke glemme, at en væsentlig del af dirigentens arbejde foregår før prøverne overhovedet går i gang, her tænkes ikke mindst på tilretteleggelsen af nodematerialet. En gennemgang af Musikforeningens partiturer og stemmemateriale viser klart, at Carl Nielsen ikke hørte til den dirigenttype, der omhyggeligt tilrettelagde ethvert værk mht. strøg, dynamik, slagmønstre etc. Kun sporadisk ses Carl Niensens karakteristiske håndskrift. En markant undtagelse herfra udgør dog partituret til Beethovens 9. symfoni. Med fem opførelser i perioden 1919-24 var denne symfoni det værk, som Carl Nielsen dirigerede flest gange i sin tid som Musikforeningens dirigent. Ud over at være det måske mest prestigefyldte værk inden for den klassiske symfonilitteratur, havde denne symfoni en ganske særlig opførelsestradition i Musikforeningen. Den blev første gang opført i foreningen i 1846 (uden finale) under ledelse af Franz Glæser, som havde haft personlig forbindelse med Beethoven. Siden havde Gade dirigeret symfonien adskillige gange. Gades tolkning

har uden tvivl været influeret af Wagner, idet Gade selv havde overværet Wagners berømte opførelse af symfonien i Dresden Palmesøndag 1846.⁵⁰ Der er ingen tvivl om at Carl Nielsen har kendt til denne tradition og han har været klar over, at der skulle ydes noget særligt for at løfte arven efter Glæser og Gade. Han valgte at lade sig vejlede af en af tidens førende Beethoven-fortolkere, Felix Weingartner, der i 1906 havde udgivet et omfattende værk om udførelsen af Beethovens symfonier.⁵¹ I et 90 sider langt kapitel om den 9. symfoni giver Weingartner udførlige forslag til forbedring af bl.a. instrumentation og dynamik. Carl Nielsen har indført stort set alle forslag i Musikforeningens partitur.⁵² Men som det vil fremgå af nedenstående, kan det diskuteres, om Carl Nielsens opførelser af symfonien stod mål med det omfattende forberedende arbejde.

Et andet område mht. til dirigentens forberedende arbejde inden koncerten er valget af orkesterbesætning. Normalt drejer det sig om strygerkorpssets størrelse, og om blæserstemmerne evt. skal fordobles. På dette felt foretog Carl Nielsen undertiden nogle – set med nutidige øjne – mildt sagt foruroligende dispositioner. Fx foreslog han i forbindelse med en opførelse af Ravels *Ma mere Vøye*, at man udelod et instrument, fordi han ikke mente det kunne høres!⁵³

I forbindelse med udarbejdelsen af denne artikel har forfatteren gennemgået avis- og tidsskriftanmeldelserne til Carl Nielsens koncerter i Musikforeningen.⁵⁴ Ganske vist skal man ikke undervurdere de samtidige

⁵⁰ Torben Krogh og Sigurd Berg: *Beethovens 9. Symfoni og træk af dens historie i Danmark*, København 1949, s. 58ff, og Niels Krabbe: *Beethoven-receptionen i København i det 19. århundrede*, *Musik i København*, 1997, s. 181-187.

⁵¹ Felix Weingartner: *Ratschläge für Aufführungen der Symphonien Beethovens*, Leipzig 1906, 2. udg. 1916.

⁵² Kgl. Bibl., MF. 56.

⁵³ Jf. brev fra Carl Nielsen til Rudolph Simonsen, 13.2.1922, (Kgl. Bibl., CNA, I.A.c.). Heri hedder det bl.a.: „Jeg har spillet Suiten her [Göteborg], det Instrument der kommer i sidste Sats høres ikke, saa det skal ikke besættes (piano).“ Det er lidt uklart hvilket instrument Carl Nielsen refererer til, idet der ikke dukker nogen nye instrumenter op i sidste sats, som ikke allerede har været anvendt i de foregående satser. Af orkesterregnskabet (Kgl. Bibl., Musikforeningens Arkiv, Kapsel 32, *Bilag til Regnskab 1920/21 – 1924/25*) synes det dog at fremgå, at det har drejet sig om klokkespillet, på fransk: *Jeu de timbre (à clavier)*.

⁵⁴ Henved 400 anmeldelser i følgende aviser og tidsskrifter er gennemgået: *Berlingske Tidende*, *Berlingske Aften*, *B.T.*, *Dagbladet*, *Børsen*, *Ekstrabladet*, *Hovedstaden*, *Kristeligt Dagblad*, *København*, *Nationaltidende*, *Politiken*, *Socialdemokraten* og *Vort Land*, samt tidsskrifterne: *Dansk Musiker-Tidende*, *Dansk Musiktidsskrift*, *Illustreret Tidende*, *Musik og Tilskueren*.

anmelderes partiskhed over for Carl Nielsen, men to forhold taler dog for at det på denne måde vil være muligt at tegne et mere nuanceret billede af dirigenten Carl Nielsen end i de ovenfor anførte citater: For det første er der tale om samtidige beretninger, i modsætning til erindringslitteraturen, der ofte er skrevet mange år efter Carl Niensens død. Faren for erindringsforskydninger skulle derfor være forholdsvis lille. For det andet giver de ofte 8-10 anmeldelser af hver koncert et ganske differentieret indblik i de faktiske begivenheder.

Efter Carl Niensens debutkoncert i Musikforeningen den 11. oktober 1915 var der overvejende rosende ord at læse i Charles Kjerulfs (Ch. K.) anmeldelse i *Politiken*,⁵⁵ hvor det bl.a. hed:

„Hr. Carl Nielsen havde aabenbart anvendt stor Omhu paa Indstuderingen af samtlige Stykker og holdt med fast og sikker Haand sammen paa det store Ensemble. Ikke usandsynligt, at Gades⁵⁶ og hans Skæbne kommer til at ligne hinanden deri, at deres Dirigent-Evner kun formaaede at trives i Koncertsalen, ikke i Teatret.“

Samme koncert kommenterede Alfred Tofft (A. T.) i *Berlingske Tidende* med følgende diplomatiske vendinger:

„Han [Carl Nielsen] har tydeligt nok sat ikke ringe Energi ind paa Løsningen af de forskelligartede Opgaver. Det mærkedes ogsaa, at han har gode Intentioner, og naar de ikke alle lykkedes helt, kan Skylden for en Del søges i, at baade Kor og Orkester maa have Tid til at vænne sig til hans Taktslag. De bedste Resultater kommer først ved indgaaende Samarbejde.“

Men allerede efter den næste koncert den 30. november, hvor Händels *Judas Maccabæus* stod på programmet, var kritikken dog mere skarp. I Axel Kjerulfs (Ax. K.) anmeldelse i *Politiken* hed det:

„At Carl Nielsen ubestridt er en af dansk Musiks Førstemænd og en fremragende skabende Musiker, skader ham jo ikke som Dirigent, men det gør ham mærkværdigt nok heller ikke bedre; han svømmer saa underligt i Taktslaget, og faar det dog til at gaa alligevel, maaske ikke lige akkurat saadan, som han sikkert gerne selv vilde have det, men i hvert Fald sammenhængende og med en vis Stigning paa de passende Steder.“

⁵⁵ Hvor intet andet er anført har anmeldelserne været bragt i avisen dagen efter koncerten.

⁵⁶ Niels W. Gade havde en kort periode i efteråret 1862 haft ansættelse som kapelmester ved Det Kongelige Teater, men teatermiljøet passede ham ikke.

Og i *København* havde Sophus Andersen (S. A.) denne kommentar til Carl Nielsens direktion:

„Udførelsen var under Hr. Carl Nielsens Ledelse gennemgaaende god. Orkester og Kor klang rent, og der var meget god Præcision i Indsatserne – men hvorledes disse to Faktorer, Instrumentisterne og Koristerne, forstaar hans Taktslag ... ja, det maa de jo om. For Tilhørerne eller maaske rettere Tilskuerne virker det desorienterende.“

Hovedstaden gav koncerten følgende ord med på vejen i en usigneret anmeldelse:⁵⁷

„Hr. Carl Nielsen havde Ære af sit Indstuderingsarbejde. Slutningkøret i første Del viste tilfulde, hvor smukt og plastisk han kan give Musiken Form, og Anslaget i Ouverturen var baade monumentalt og følsomt.“

Efter de første koncerter, hvor anmelderne naturligvis var optaget af at beskrive og vurdere den nytiltrådte dirigents evner, er der en overvejende tendens til at nyere værker hovedsageligt anmeldes som 'værker', mens det inden for det gængse Musikforeningsrepertoire – wienerklassikerne og romantikere som Schubert og Brahms – i højere grad er Carl Nielsens præstation som dirigent, der står i centrum. Det er klart den sidste type anmeldelse, der her påkalder sig interesse.

De synspunkter der kom frem i de netop citerede anmeldelser skulle vise sig at blive ganske dækkende for hele Carl Nielsens periode i Musikforeningen. Det var den almindelige opfattelse, at koncerterne, trods dirigentens åbenbare tekniske svagheder, blev afviklet uden de helt store katastrofer, men omvendt var det heller ikke opførelser, der prentede sig i erindringen, ofte savnedes præcision, glans og festivitas. Tilsyneladende havde Carl Nielsen bedst greb om værker i det mindre format som fx Bachs Brandenburgkoncerter og Haydns og Mozarts symfonier, mens det kneb mere med at holde sammen på det helt store apparat som fx i Beethovens 9. symfoni. Måske har Axel Kjerulf (Ax. K.) i *Politiken* givet den mest rammende karakteristik af dirigenten Carl Nielsen i en anmeldelse af koncerten den 25. januar 1927. Heri hed det bl.a. om Bachs 5. Brandenburgkoncert:

„Carl Nielsen er saa langt fra den virtuose Anfører, der evner at samle det store Ensemble og skabe de store musikalske Effekter, men her, hvor han er lige inde paa Livet af det rene Væsen, er han

⁵⁷ Sandsynligvis forfattet af Carl Nielsens ven og elev Emilius Bangert, som anmeldte alle Musikforeningens øvrige koncerter i *Hovedstaden* på denne tid.

en sand Mester, en Musiker, hvis Kraft og Klarhed søger sin Lige. Det er synligt, saa lidt han gør ved den hele Sag, umærkeligt giver han Linjer og Farver, understreger aldrig det man med et svagt og intetsigende, næsten uundgaaeligt Ord kalder for Stil, men hans Førerskab sætter sit umiskendelige Præg paa Helheden, giver den en egen Vægt og Betydning.“

Noget kunne tyde på at der også var en vist robsthed over Carl Niensens fortolkninger. Således skrev Gunnar Hauch (-r-h.) følgende i *Nationaltidende* efter en opførelse af Mozarts 39. symfoni, den 19. januar 1926:

„Udførelsen fik her sit Tyngdepunkt i Andantens Karakteristik; ogsaa Finalen beaandede Carl Nielsen til et heldigt Musikmøde mellem ham og Mozart; derimod tog han lidt mere fynsk end wiensk paa Menuetten.“

Men når det kom til den store besætning ændrer billedet sig. Efter den første opførelse af Beethovens 9. symfoni, den 25. marts 1919, skrev Charles Kjerulf (Ch. K.) i *Politiken*:

„Orkestret spillede under Carl Nielsen dygtigt og anerkendelsesværdigt [...] Men der var ingen Glans over det, ingen Glæde, intet Lys og ingen Festivitas.“

Mens Sophus Andersen (S.A.) i *København* gav opførelsen følgende ord med på vejen:

„Udførelsen i Aftes var god, men heller ikke mere, ikke saa eftergaaet, som dette herlige Arbejde egentlig havde fortjent.“

Da Carl Nielsen efter fire år atter tog symfonien på programmet ved koncerten den 20. november 1923, var billedet stort set det samme. Gustav Hetsch (-st-ts-) skrev i *Nationaltidende* om Carl Niensens forhold til værket:

„Denne hans Kærlighed til 'den niende' er rørende, men næppe helt 'lykkelig'. Hans Kunstner-Fysiognomi falder jo ikke altid sammen med hans Dirigent-Fysiognomi. At stille denne Kolos, navnlig Kor-Finalen, op og faa den til at staa plastisk, som en kunstnerisk Helhed, samtidig med at alle Enkeltheder, i Rytmik, Dynamik og Melos, behandles med minutiøs Omhu, er en Opgave, som fra Dirigentens Side kræver en særlig Form for Tilegnelse og Udtryksevne.“

I *Politiken* gav Axel Kjerulf (Ax. K.) ligeledes udtryk for et noget ambivalent forhold til opførelsen:

„En saa betydelig Personlighed som Carl Nielsen gaar aldrig umærket ud af en Kamp – han har Striden i sit Sind, hugger sig for hvert Taktslag gennem Noderne til Musikens inderste Væsen. Men han hører nu én Gang ikke til dem, der lader sig bære af saa flydende Begreber som Stemning eller Ekstase, han søger frem ad Forstaael-

sens stejle Vej. Med sin sikre klassiske Følelse opnaede han vel ofte noget smukt, men han blev paa Jorden og kom i det Store og Hele til kort over for Fantasien, der her kræver en Flugt og et Vingefang som maaske intet andet Sted. Førstesatsens stejle og stridige Karakter lykkedes bedst, allerede anden Delens vilde Tummel var ikke helt ægte, den dejlige Adagio blev én uendelig Langsommelighed og selv Finalens storslåede Opbygning holdt sig paa det jævne.“

Ved jubilæumskoncerten den 7. maj 1924 i anledning af hundredåret for symfoniens uropførelse havde Ejnar Forchhammer i *København* kun følgende lakoniske kommentar:

„Over Opførelsen i Aftes vil jeg helst brede Glemselens skaanende Slør – den var ikke Anledningen værdig. Man troede at opleve en Prøve og ikke en færdig Opførelse.“

Retfærdigvis skal det også nævnes, at nogle anmeldere, der hørte til vennekredsen omkring Carl Nielsen – ikke mindst Emilius Bangert – skrev ofte meget rosende anmeldelser. På denne måde bekræfter den samtidige reception i høj grad de positioner som Anton Hansen og Emil Telmányi indtog i deres erindringer.

Sammenfatning

Carl Nielsens forhold til Musikforeningen kan under ét ansues som et spændingsfelt imellem nyt og gammelt – konservatisme og fremskridt. Dette udmønter sig i flere forskellige sammenhænge. I forholdet til foreningens bestyrelse – først og fremmest den indflydelsesrige Angul Hammerich – fremstår Carl Nielsen som det 20. århundredes mand, der søger at lancere Musikforeningen med moderne markedsføringsprincipper, medens den 17 år ældre Hammerich stædigt fastholder traditionen fra det 19. århundredes private musikforening, der så at sige lukkede sig om sig selv.

Mht. programplanlægning havde Carl Nielsen utvivlsomt nogle overordnede intentioner. Men mange forskellige ydre omstændigheder [‘Vilkaar’] bandt ham til stadighed til pragmatiske løsninger. Disse forhold kunne fx være: Koret, mærkedage for danske komponister, foreningens økonomi eller publikums ønsker.

I den periode, hvor Carl Nielsen virkede ved Musikforeningen, udviklede han sig til sin tids måske mest radikale, modernistiske danske komponist. Samtidig kom han paradoksalt nok i det udøvende musikliv til at stå som eksponent for den mest konservative retning inden for Københavns koncertliv.

I egenskab af orkesterdirigent var han fanget i den vildfarelse, at direktionshåndværket kunne udøves af enhver musiker, blot man havde den rette forståelse for musikken. Der var et eklatant misforhold imellem Carl Niensens intentioner på dirigentpodiet og hans håndelag for at realisere dem, når det drejer sig om værker for stor besætning, mens han lejlighedsvis opnåede glimrende resultater med værker for mindre orkester.

Som det vil være fremgået af denne artikel, forsøgte Carl Nielsen af al magt at leve op til budskabet i den sentens, der står som motto for denne artikel. Men tiden var ikke med ham og lidt efter lidt måtte han føje sig for de ydre 'Vilkaar'. Den 31. maj – mindre end et år før han fratrådte dirigentposten i Musikforeningen – skrev Carl Nielsen bl.a. følgende ganske bitre bemærkninger i et brev til sin ven og velgører Carl Johan Michalsen:

„Jeg har saa godt som ikke, i de 11 Aar, jeg har været Dirigent i Musikforeningen, haft nogensomhelst Støtte fra de tre Herrer i Bestyrelsen (Hammerich, Anton Svendsen og Overretssagfører Brorson) og har maattet sørge for alting, hvoraf det meste laa udenfor min kunstneriske Del af Arbejdet, altsaa: spildt min Tid med uvedkommende Ting, f. Expl. passet paa Økonomien skaffet forhøjet Statsunderstøttelse (1916 Edv. Brandes) tiggat nye Medlemmer ind og ofte skrevet Kopistemmer for at spare Foreningen for Udgifter o.s.v. Men det kunde altsammen være det samme, hvis man blot mærkede nogen Lyst og Evne til at gøre noget; dog – som du siger – de er jo for gamle. – Nu vil jeg have et Møde med Repræsentantskabet til Efteraaret og saa maa vi se at faa en ny Bestyrelse næste Aar, ellers vil jeg ikke mere. –“⁵⁸

⁵⁸ Kgl. Bibl., HA, acc. 1995/55.

APPENDIKS

MUSIKFORENINGENS PERONALE 1915-1927

Hvor intet årstal er anført virkede personen i hele perioden 1915-1927.

DIRIGENT

Carl Nielsen (1865-1931)

ADMINISTRATION

Angul Hammerich (1848-1931), formand

Anton Svendsen (1846-1930), næstformand

Christian Frederik Brorson (1872-1944)

REPRÆSENTANTSKAB

Uffe Hroar Wöldike (1856-1926), formand 1915-1926

Frants Buhl (1850-1932), næstformand

Hother Ploug (1856-1932), sekretær 1915-16, herefter menigt medlem

Godfred Hartmann (1874-1956), suppleant 1915-16, herefter sekretær

Axel Gade (1860-1921), 1915-21

Emil Gigas (1849-1931), 1915-16

Andreas Hall (1845-1919), decisor 1915-1919

Jonas Wilhelm Hansen (1850-1919), 1915-18

Carl Lehmann (1858-1933), 1915-18

Andreas Peter Weis (1851-1935)

Salomon Levysohn (1858-1926), suppleant 1916-17, herefter menigt medlem 1918-1926

Elisabeth Schou (1872-1952), suppleant 1916-18, menigt medlem 1919-1926

Johan Hansen (1861-1943), suppleant 1919, menigt medlem 1920-

Asgar Wilhelm Hansen (1889-1976), suppleant 1919-1922, herefter menigt medlem

Viggo Bentzon (1861-1937), suppleant 1920-1926, herefter menigt medlem

Johan Ludvig Nathansen (1870-1922), decisor 1920-1922

Henning Ebstrup (1868-1942), decisor 1922-

Carl Claudius (1855-1932), suppleant 1922-1926, herefter menigt medlem

Carl Johan Michaelsen (1885-1963), suppleant 1926-

Guy Shaw (1877-1948), suppleant maj-september 1926, herefter menigt medlem

Einar Giersing (ca. 1880-1947),⁵⁹ suppleant 1927-

⁵⁹ Iflg. Falkencrone 1992 (note 25) Bilag XVII.

REVISORER

U.N. Boyesen

Ernst Christian Valentiner (1854-1940)

FORRETNINGSFØRER

Alfred Nielsen (1862-1942)

MUSIKFORENINGENS KONCERTER 79. TIL 91. SÆSON

Nedenstående oversigt er udarbejdet på grundlag af de trykte koncertprogrammer og verificeret igennem dagblads anmeldelser. Hvor intet andet er anført dirigerede Carl Nielsen. Fejlagtig angivelse af toneart, opusnummer m.m. i de trykte programmer er stiltiende rettet. Titler er ligeledes stiltiende normaliseret. I de trykte programmer markeres enkelte numre ofte med et '1. Gang' eller 'Ny'. Begge betegnelser kan henvise til, at det er første gang det pågældende værk opføres i Musikforeningen og at der kan være tale om en egentlig uropførelse. I denne oversigt anvendes betegnelsen '1. gang' om en førsteopførelse i Musikforeningen (men ikke en uropførelse), mens betegnelsen 'uropførelse' taler for sig selv.

79. SÆSON (1914-1915) KONCERT NR. 656

11.10.1915

Ludvig van Beethoven:

Missa solennis, D-dur op. 123, uddrag: KyrieSolister: Ellen Beck, Saima Neovi, Anders Brems og Nicolaus Lützhöft⁶⁰

Carl Nielsen:

Franz Neruda in memoriam for recitation med orkester (tekst af Julius Clausen)

Recitation: Peter Jerndorff

Franz Neruda:

Fra Böhmerwald, suite for orkester op. 42

Hector Berlioz:

Le roi Lear, ouverture op. 4

Claude Debussy:

La damoiselle élue, kantate for sopran, alt, damekor og orkester (1. gang)

Solister: Saima Neovi, Ellen Beck

⁶⁰ Ikke anført i det trykte program, men fremgår af anmeldelsen i *Nationaltidende* 12.10.1915.

Ludvig van Beethoven:

Fantasi for klaver, kor og orkester, c-mol op. 80

Klaversolist: Johanne Stockmarr

Vokalsolister: Lis Mogensen, Ebba Schiellerup, Harriet Vendelhaven, Vilhelm Michelsen, Niels Rudolph Gade, Nicolaus Lützhöft

16.1.1917

César Franck:

Les Éolides, symfonisk digt

La Procession for tenor og orkester

Solist: Vilhelm Michelsen

Jean Philipp Rameau:

Balletmusik for kor og orkester af *Les Fêtes d'Hébé* og *Les Indes galantes*

Hector Berlioz:

Roméo et Juliette. Symphonie dramatique for soli, kor og orkester op. 17 (1. gang)⁶¹

Solist: Nicolaus Lützhöft

22.2.1917

MINDEKONCERT FOR NIELS W. GADE

Niels W. Gade:

Efterklange af Ossian, ouverture op. 1

J.P.E. Hartmann / Carl Nielsen:

Mindedigt over Gade for deklamation og orkester (tekst af Christian Richardt), med *Slutningshymne* af Carl Nielsen (tekst af Poul Richardt)

Deklamation: Johannes Nielsen

Niels W. Gade:

Foraars-Fantasi for vokalsoli, klaver og orkester op. 23

Vokalsolister: Saima Neovi, Ellen Beck, Hans Kierulf, Emil Holm

Klaversolist: Agnes Adler

Elverskud for soli, kor og orkester op. 30

Solister: Saima Neovi, Ellen Beck, Anders Brems

⁶¹ Carl Nielsen har tilsyneladende foretaget nogle forkortelser i værket: I teksten i det trykte program er der flere udeladelser i forhold til Berlioz' original. Ligeledes anføres kun én vokalsolist (en bas), mens Berlioz foreskriver tre solister (alt, tenor og bas).

Ludvig van Beethoven:

Koncert for violin og orkester, D-dur op. 61

Solist: Emil Telmányi

28.1.1919

Emil Robert-Hansen:

Symfoni i én sats, d-mol (1. gang)

Dirigent: Komponisten

Louis Glass:

Fantasi for klaver og orkester op. 47 (1. gang)

Solist: Komponisten

Claude Debussy:

La Mer (1. gang)

Anton Bruckner:

Te Deum for soli, kor og orkester

Solister: Ellen Margrethe Jensen, Karen Kayser, Gunder Knudsen,

Olaf Holm

25.3.1919⁶²

Johann Sebastian Bach:

Brandenburghconcert nr. 5, D-dur BWV 1050

Solister: Anna Schytte (klaver), Peder Møller (violin), Paul Hagemann (fløjte)

Ludvig van Beethoven:

Symfoni nr. 9 for soli, kor og orkester, d-mol op. 125

Solister: Ida Møller, Sigrid Schøller, Marius Jørn-Nielsen, Albert Høeberg

8.4.1919

EKSTRAKONCERT

Ludvig van Beethoven:

Symfoni nr. 9 for soli, kor og orkester, d-mol op. 125

Solister: Ida Møller, Sigrid Schøller, Marius Jørn-Nielsen, Albert Høeberg

⁶² I det trykte program til denne koncert er de to værker anført i omvendt rækkefølge, men det fremgår af anmeldelserne, at koncerten blev afviklet med Bach som første programpunkt.

26.4.1921⁶³

Jean-Philippe Rameau:

Suite af *Les Indes galantes*

Giovanni Battista Viotti:

Koncert for violin og orkester nr. 22, a-mol

Solist: Gunna Breuning-Storm

Henry Purcell:

Lessons for the Hapsichord or Spinnet

Cembalo: Haraldur Sigurdsson

Johann Sebastian Bach:

Magnificat, D-dur BWV 243 (uddrag)

Solister: Irmelin Eggert-Møller, Etelka Barkany

86. SESON (1921-1922) KONCERT NR. 679-682

8.11.1921

Victor Bendix:

Symfoni nr. 1, C-dur op. 16. *Fjeldstigning*

Wolfgang Amadeus Mozart:

Koncert for klaver og orkester nr. 22, Es-dur KV 482 (med kadencer af August Winding)

Solist: Agnete Tobiesen

Felix Mendelssohn Bartholdy:

Finale af *Die Loreley*, operafragment for sopran, kor og orkester op. 98

Solist: Ingeborg Steffensen

24.1.1922

Ludvig van Beethoven:

Ouverture nr. 2 til *Leonore* op. 72 (1. gang)

Johann Sebastian Bach:

Brandenburkonzert nr. 1, F-dur BWV 1046 (1. gang)

Soloviolin: Peder Møller

Christ lag in Todes Banden, kantate BWV 4 (1. gang)

Carl Nielsen:

Symfoni nr. 5 op. 50 (uopførelse)

⁶³ Dette er den første koncert, hvor det i det trykte program anføres, at Carl Nielsen dirigerer koncerten.

21.2.1922

J.P.E. Hartmann:

Yrsa, ouverture op. 78 (1. gang)

Rudolph Simonsen:

Symfoni nr. 2 *Hellas* (1. gang)

Dirigent: Komponisten

Maurice Ravel:

Ma mère l'oye for orkester (1. gang)

J.P.E. Hartmann:

I Provence for kor og orkester op. 68

28.3.1922

Hector Berlioz:

Symphonie fantastique op. 14 (1. gang)

Enrico Bossi:

Canticum canticorum, kantate for sopran, baryton, kor og orkester op. 120

Solister: Ellen Beck, Vilhelm Michelsen

87. SESON (1922-1923) KONCERT NR. 683-686

21.11.1922

Georg Fridrich Händel:

Concerto grosso, g-mol op. 6 nr. 6

Giacomo Carissimi:

Jephtha, oratorium for soli, kor, cembalo (klaver) og strygere. (instrumenteret og delvis bearbejdet af Carl Nielsen)

Wolfgang Amadeus Mozart:

Symfoni nr. 40, g-mol KV 550

Carl Nielsen:

Fynsk Foraar, lyrisk humoreske for soli, kor og orkester op. 42 (1. gang)

Vokalsolister i *Jephtha* og *Fynsk Foraar*: Sylvia Schierbeck, Poul Wiedemann, Albert Høeberg

23.1.1923

Christoph Willibald Gluck:

Ouverture til *Iphigénie en Aulide*, antagelig med Wagners slutning⁶⁴

⁶⁴ I Musikforeningens stemmesæt (Kgl. Bibl., MF. 151a) er Wagners slutning klæbet ind som alternativ slutning.

88. SÆSON (1923-1924) KONCERT NR. 687-692

20.11.1923⁶⁵

Jørgen Bentzon:

Dramatisk ouverture op. 5 (uopførelse)

Johannes Brahms:

Rhapsodi for alt, mandkor og orkester op. 53 (1. gang)

Solist: Helga Weeke

Ludvig van Beethoven:

Symfoni nr. 9 for soli, kor og orkester, d-mol op. 125

Solister: Lis Mogensen Witte, Helga Weeke, Karl Johan Klinge, Otto Hänschell

22.1.1924

Jean Sibelius:

Symfoni nr. 2, D-dur op. 24 (1. gang)

Johannes Brahms:

Koncert for violin, violoncel og orkester, a-mol op. 102 (1. gang)

Solister: Peder Møller (violin), Louis Jensen (violoncel)

Franz Schubert:

Ständchen for alt, damekor og orkester D 920 op. posth. 135 (instrumenteret af August Winding)

Prometeus for alt og orkester (instrumenteret af Carl Nielsen) (1. gang)

Solist: Ragnhild Bro

Robert Schumann:

Zigeunerleben for kor og orkester op. 29 nr. 3 (instrumenteret af Niels W. Gade)

26.2.1924

Louis Glass:

Symfoni nr. 5, C-dur op. 57 *Sinfonia svastika* (1. gang)

Dirigent: Komponisten

Georg Friedrich Händel:

Acis og Galatea, pastorale for soli, kor og orkester (bearbejdet af Wolfgang Amadeus Mozart) (forkortet)

Solister: Thyra Larsen, Gunder Knudsen, Niels Rudolph Gade

⁶⁵ Koncerten er i det trykte program fejlagtigt angivet som nr. 688.

24.3.1924

EKSTRAKONCERT

Georg Friedrich Händel:

Acis og Galatea, pastorale for soli, kor og orkester (bearbejdet af Wolfgang Amadeus Mozart) (forkortet)

Solister: Thyra Larsen, Gunder Knudsen, Niels Rudolph Gade

8.4.1924

Arnold Bax:

Symfoni nr 1 i Es⁶⁶ (1. gang)

Robert Schumann:

Manfred for soli, kor og orkester med forbindende recitationer op. 115

Recitation: Svend Methling

Vokalsolister: Lilly von Bach, Ragnhild Bro, A. Wamberg, Henry Skjær

7.5.1924

EKSTRAKONCERT

JUBILEUMSOPFØRELSE PÅ HUNDREDÅRS DAGEN FOR UROPFØRELSEN

Ludvig van Beethoven:

Symfoni nr. 9 for soli, kor og orkester, d-mol op. 125

Solister: Ida Møller, Sigrød Schøller, Max Freuler, Albert Høeberg

89. SESON (1924-1925) KONCERT NR. 693-697

9.12.1924

Joseph Haydn:

Symfoni nr. 94 c-mol Hob. I:94

Johannes Brahms:

Koncert for violin og orkester, D-dur op. 77

Solist: Emil Telmányi

Carl Nielsen

Hymnus amoris for soli, mandskor, damekor, børnekor og orkester op. 12

Solist: Emily Thornfield

⁶⁶ I det trykte program anføres tonearten som es-mol. Den originale titel er *Symphony in E-flat*.

Violoncel:

Hildingsen, Axel (24.4.1923)

Jensen, Louis (22.1.1924)

Fløjte:

Gilbert-Jespersen, Holger (23.2.1926, 25.1.1927)

Hagemann, Paul (25.3.1919)

Obo:

Felumb, Svend Christian (24.4.1923)

Fagot:

Larsen, Thomas (24.4.1923)

SUMMARY

NIELS BO FOLTMANN: *The conduction Carl Nielsen and the Music Society.*

When Carl Nielsen in 1915 took over the management of the Music Society's concerts after the late Franz Neruda, it was already being contemplated to abolish the society (founded 1836), which since the great days under Niels W. Gade (1850-1890) had been steadily declining. Even so, Carl Nielsen managed to inject fresh life into the society. He reorganised the choir and to a certain extent also updated the repertoire in the conservative society (works by contemporary Nordic composers (Stenhammar, Atterberg) and contemporary French music (Debussy, Ravel, Milhaud), whereas the German late romantics such as Mahler and Richard Strauss are not featured at all). But from around 1922 things got decidedly worse, partly due to external circumstances (economic recession), partly because the old private society was clearly becoming outdated. Carl Nielsen left as the Musical Society's conductor in the spring of 1927 and was succeeded by Ebbe Hamerik, who was only able to carry on with the concerts for a few seasons, whereupon the society was dissolved. Carl Nielsen's position in the Musical Society was something of a paradox: As Denmark's perhaps most modern composer, he happened to become the manager of the most conservative concert institution. The standard of the concerts suffered to a certain extent under Carl Nielsen's limited professional expertise as a conductor. Looking through the reviews it seems that he was apparently most successful with the smaller forms such as for example the symphonies of Haydn and Mozart, while he was unable to manage works for a large choir and orchestra such as for example Beethoven's ninth symphony.

APPENDIKS

MUSIKFORENINGENS PERONALE 1915-1927

Hvor intet årstal er anført virkede personen i hele perioden 1915-1927.

DIRIGENT

Carl Nielsen (1865-1931)

ADMINISTRATION

Angul Hammerich (1848-1931), formand

Anton Svendsen (1846-1930), næstformand

Christian Frederik Brorson (1872-1944)

REPRÆSENTANTSKAB

Uffe Hroar Wöldike (1856-1926), formand 1915-1926

Frants Buhl (1850-1932), næstformand

Hother Ploug (1856-1932), sekretær 1915-16, herefter menigt medlem

Godfred Hartmann (1874-1956), suppleant 1915-16, herefter sekretær

Axel Gade (1860-1921), 1915-21

Emil Gigas (1849-1931), 1915-16

Andreas Hall (1845-1919), decisor 1915-1919

Jonas Wilhelm Hansen (1850-1919), 1915-18

Carl Lehmann (1858-1933), 1915-18

Andreas Peter Weis (1851-1935)

Salomon Levysohn (1858-1926), suppleant 1916-17, herefter menigt medlem 1918-1926

Elisabeth Schou (1872-1952), suppleant 1916-18, menigt medlem 1919-1926

Johan Hansen (1861-1943), suppleant 1919, menigt medlem 1920-

Asgar Wilhelm Hansen (1889-1976), suppleant 1919-1922, herefter menigt medlem

Viggo Bentzon (1861-1937), suppleant 1920-1926, herefter menigt medlem

Johan Ludvig Nathansen (1870-1922), decisor 1920-1922

Henning Ebstrup (1868-1942), decisor 1922-

Carl Claudius (1855-1932), suppleant 1922-1926, herefter menigt medlem

Carl Johan Michaelsen (1885-1963), suppleant 1926-

Guy Shaw (1877-1948), suppleant maj-september 1926, herefter menigt medlem

Einar Giersing (ca. 1880-1947),⁵⁹ suppleant 1927-

⁵⁹ Iflg. Falkenrone 1992 (note 25) Bilag XVII.

REVISORER

U.N. Boyesen

Ernst Christian Valentiner (1854-1940)

FORRETNINGSFØRER

Alfred Nielsen (1862-1942)

MUSIKFORENINGENS KONCERTER 79. TIL 91. SÆSON

Nedenstående oversigt er udarbejdet på grundlag af de trykte koncertprogrammer og verificeret igennem dagbladsanmeldelser. Hvor intet andet er anført dirigerede Carl Nielsen. Fejlagtig angivelse af toneart, opusnummer m.m. i de trykte programmer er stiltiende rettet. Titler er ligeledes stiltiende normaliseret. I de trykte programmer markeres enkelte numre ofte med et '1. Gang' eller 'Ny'. Begge betegnelser kan henvise til, at det er første gang det pågældende værk opføres i Musikforeningen og at der kan være tale om en egentlig uropførelse. I denne oversigt anvendes betegnelsen '1. gang' om en førsteopførelse i Musikforeningen (men ikke en uropførelse), mens betegnelsen 'uropførelse' taler for sig selv.

79. SÆSON (1914-1915) KONCERT NR. 656

11.10.1915

Ludvig van Beethoven:

Missa solennis, D-dur op. 123, uddrag: KyrieSolister: Ellen Beck, Saima Neovi, Anders Brems og Nicolaus Lützhöft⁶⁰

Carl Nielsen:

Franz Neruda in memoriam for recitation med orkester (tekst af Julius Clausen)

Recitation: Peter Jerndorff

Franz Neruda:

Fra Böhmerwald, suite for orkester op. 42

Hector Berlioz:

Le roi Lear, ouverture op. 4

Claude Debussy:

La damoiselle élue, kantate for sopran, alt, damekor og orkester (1. gang)

Solister: Saima Neovi, Ellen Beck

⁶⁰ Ikke anført i det trykte program, men fremgår af anmeldelsen i *Nationaltidende* 12.10.1915.

Ludvig van Beethoven:

Die Ruinen von Athen op. 113, uddrag: kor af grækere, indtogsmarch med kor

80. SESON (1915-1916) KONCERT NR. 657-659

30.11.1915

Georg Friedrich Händel:

Judas Maccabaeus, oratorium for soli, kor og orkester

Solister: Lilli Hoffmann, Gudrun Havsteen, Max Freuler, Vilhelm Michelsen, Emil Holm

Ved flyglet: C.C. Gad, Mogens Wöldike

1.2.1916

F.L.Æ. Kunzen:

Ouverture til *Erik Ejegod*, (1. gang som koncertopførelse)

J.P.E. Hartmann:

Vølvens Spaadom for mandskor og orkester op. 71

Med assistance af Studentersangforeningen.

Niels W. Gade:

Die heilige Nacht for alt, kor og orkester op. 40

Solist: Inger Leth-Rasmussen

Carl Nielsen:

Symfoni nr. 4 op. 29 *Det uudslukkelige* (uopførelse)

21.3.1916

Johannes Brahms:

Akademische Festouverture, c-mol op. 80

Ave Maria for damekor og orkester op. 12 (1. gang)

Gesang der Parzen for kor og orkester op. 89 (1. gang)

Symfoni nr. 2, D-dur op. 73

81. SESON (1916-1917) KONCERT NR. 660-662

7.11.1916

Johannes Brahms:

Symfoni nr. 1, c-mol op. 68 (1. gang)

Wolfgang Amadeus Mozart:

Koncert for klaver og orkester nr. 20, d-mol KV 466

Solist: Johanne Stockmarr

Ludvig van Beethoven:

Fantasi for klaver, kor og orkester, c-mol op. 80

Klaversolist: Johanne Stockmarr

Vokalsolister: Lis Mogensen, Ebba Schiellerup, Harriet Vendelhaven, Vilhelm Michelsen, Niels Rudolph Gade, Nicolaus Lützhöft

16.1.1917

César Franck:

Les Éolides, symfonisk digt

La Procession for tenor og orkester

Solist: Vilhelm Michelsen

Jean Philipp Rameau:

Balletmusik for kor og orkester af *Les Fêtes d'Hébé* og *Les Indes galantes*

Hector Berlioz:

Roméo et Juliette. Symphonie dramatique for soli, kor og orkester op. 17 (1. gang)⁶¹

Solist: Nicolaus Lützhöft

22.2.1917

MINDEKONCERT FOR NIELS W. GADE

Niels W. Gade:

Efterklange af Ossian, ouverture op. 1

J.P.E. Hartmann / Carl Nielsen:

Mindedigt over Gade for deklamation og orkester (tekst af Christian Richardt), med *Slutningshymne* af Carl Nielsen (tekst af Poul Richardt)

Deklamation: Johannes Nielsen

Niels W. Gade:

Foraars-Fantasi for vokalsoli, klaver og orkester op. 23

Vokalsolister: Saima Neovi, Ellen Beck, Hans Kierulf, Emil Holm

Klaversolist: Agnes Adler

Elverskud for soli, kor og orkester op. 30

Solister: Saima Neovi, Ellen Beck, Anders Brems

⁶¹ Carl Nielsen har tilsyneladende foretaget nogle forkortelser i værket: I teksten i det trykte program er der flere udeladelser i forhold til Berlioz' original. Ligeledes anføres kun én vokalsolist (en bas), mens Berlioz foreskriver tre solister (alt, tenor og bas).

82. SÆSON (1917-1918) KONCERT NR. 663-665

13.11.1917

Johannes Brahms:

Symfoni nr. 3, F-dur op. 90

Wolfgang Amadeus Mozart:

Eine kleine Nachtmusik for strygere KV 525

Rudolph Simonsen:

Kyrie eleison, Gloria in excelsis Deo for kor og orkester (1. gang)

Hector Berlioz:

Le carnaval Romain, ouverture op. 9**22.1.1918**

NYERE SVENSK MUSIK

Natanael Berg:

Traumgewalten, symfonisk digt (1. gang)

Wilhelm Stenhammar:

Folket i Nifelhem og Vårnatt for kor og orkester op. 30 (1. gang)

Kurt Atterberg:

Symfoni nr. 1, h-mol op. 3 (1. gang)

19.3.1918

J.P.E. Hartmann:

Hakon Jarl, ouverture op. 40

Carl Nielsen:

Koncert for violin og orkester op. 33

Solist: Peder Møller

Carl Maria von Weber:

Euryanthe, ouverture og 1. akt

Solister: Lis Mogensen, Lilli Hoffmann, Max Freuler, Holger Byrding

83. SÆSON (1918-1919) KONCERT NR. 666-670

26.11.1918

Joseph Haydn:

Symfoni nr. 97, C-dur Hob. I:97

Wolfgang Amadeus Mozart:

Thamos, König in Ägypten for kor og orkester KV 345 (336a) (uddrag)

Ludvig van Beethoven:

Koncert for violin og orkester, D-dur op. 61

Solist: Emil Telmányi

28.1.1919

Emil Robert-Hansen:

Symfoni i én sats, d-mol (1. gang)

Dirigent: Komponisten

Louis Glass:

Fantasi for klaver og orkester op. 47 (1. gang)

Solist: Komponisten

Claude Debussy:

La Mer (1. gang)

Anton Bruckner:

Te Deum for soli, kor og orkester

Solister: Ellen Margrethe Jensen, Karen Kayser, Gunder Knudsen,

Olaf Holm

25.3.1919⁶²

Johann Sebastian Bach:

Brandenburghconcert nr. 5, D-dur BWV 1050

Solister: Anna Schytte (klaver), Peder Møller (violin), Paul Hagemann (fløjte)

Ludvig van Beethoven:

Symfoni nr. 9 for soli, kor og orkester, d-mol op. 125

Solister: Ida Møller, Sigrid Schøller, Marius Jørn-Nielsen, Albert Høeberg

8.4.1919

EKSTRAKONCERT

Ludvig van Beethoven:

Symfoni nr. 9 for soli, kor og orkester, d-mol op. 125

Solister: Ida Møller, Sigrid Schøller, Marius Jørn-Nielsen, Albert Høeberg

⁶² I det trykte program til denne koncert er de to værker anført i omvendt rækkefølge, men det fremgår af anmeldelserne, at koncerten blev afviklet med Bach som første programpunkt.

29.4.1919

EKSTRAKONCERT

Ludvig van Beethoven:

Symfoni nr. 9 for soli, kor og orkester, d-mol op. 125

Solister: Ida Møller, Sigrid Schøller, Marius Jørn-Nielsen, Albert Høeberg

84. SÆSON (1919-1920) KONCERT NR. 671-674

25.11.1919

Wilhelm Stenhammar:

Symfoni nr. 2, g-mol op. 34 (1. gang)

Dirigent: Komponisten

Folket i Nifelhem og Vårnatt for kor og orkester op. 30

Koncert for klaver og orkester nr. 2, d-mol op. 23

Solist: Wilhelm Stenhammar

27.1.1920

Wolfgang Amadeus Mozart:

Ouverture til *Die Zauberflöte* KV 620

Symfoni nr. 35, D-dur KV 385

Koncert for klaver og orkester nr. 24, c-mol KV 491

Solist: Elisabeth Hänflein

Messe for sopran, kor og orkester, c-mol KV 427 (uddrag)

Solist: Karin Lindholm

24.2.1920

Emilius Bangert:

Jeg vælger mig April, ouverture (1. gang)

Laurids Lauridsen:

Romance for violin og orkester op. 10 (1. gang)

Solist: Peder Møller

Jean Sibelius:

En Saga for orkester op. 9 (1. gang)

Ludvig van Beethoven:

Fantasi for klaver, kor og orkester, c-mol op. 80

Klaversolist: Haraldur Sigurdsson

Vokalsolister: Lis Mogensen Witte, Marie Krayenbühl, Harriet Vendelhaven, Vilhelm Michelsen, Olaf Holm, Nicolaus Lützhöft

23.3.1920

Joseph Haydn:

Symfoni nr. 94, G-dur Hob. I:94, *Paukeslaget*

Die Schöpfung, oratorium for soli, kor og orkester, Hob. XXI:2

Solister: Ida Møller, Gunder Knudsen, Aage Branner

85. SESON (1920-1921) KONCERT NR. 675-678

30.11.1920

Peter Erasmus Lange-Müller:

Symfoni nr. 1, d-mol op. 17 *Efteraar*

Sange med klaver:

Frisk Vej, op. 14, nr. 5

Det skumrer over Bølge, op. 24, nr. 7

Farvel du Blomst, op. 64, nr. 11

Bjørnen, op. 23, nr. 1

Anders Brems (sang), Emil Reesen (klaver)

Romance for violin og orkester op. 63

Solist: Peder Møller

Kantate ved den nordiske Industri-, Landbrugs- og Kunstudstillings Aabningsfest den 18. Maj 1888, for kor og orkester op. 37 (uddrag)

25.1.1921 (Dirigent: Emil Robert-Hansen)

Robert Schumann:

Symfoni nr. 4, d-mol op. 120

Rudolph Bergh:

Geister der Windstille for soli, kor og orkester op. 38 (1. gang)

Solister: Fränzi Bergh, Ejnar Forchhammer

Franz Liszt:

Die Ideale, symfonisk digt

22.3.1921 (Dirigent: Emil Robert-Hansen)

Niels W. Gade:

Symfoni nr. 2, E-dur op. 10

Asger Hamerik:

Requiem for alt, kor og orkester op. 34 (1. gang)

Solist: Dagny Grunnert

26.4.1921⁶³

Jean-Philippe Rameau:

Suite af *Les Indes galantes*

Giovanni Battista Viotti:

Koncert for violin og orkester nr. 22, a-mol

Solist: Gunna Breuning-Storm

Henry Purcell:

Lessons for the Hapsichord or Spinnet

Cembalo: Haraldur Sigurdsson

Johann Sebastian Bach:

Magnificat, D-dur BWV 243 (uddrag)

Solister: Irmelin Eggert-Møller, Etelka Barkany

86. SESON (1921-1922) KONCERT NR. 679-682

8.11.1921

Victor Bendix:

Symfoni nr. 1, C-dur op. 16. *Fjeldstigning*

Wolfgang Amadeus Mozart:

Koncert for klaver og orkester nr. 22, Es-dur KV 482 (med kadencer af August Winding)

Solist: Agnete Tobiesen

Felix Mendelssohn Bartholdy:

Finale af *Die Loreley*, operafragment for sopran, kor og orkester op. 98

Solist: Ingeborg Steffensen

24.1.1922

Ludvig van Beethoven:

Ouverture nr. 2 til *Leonore* op. 72 (1. gang)

Johann Sebastian Bach:

Brandenburgkoncert nr. 1, F-dur BWV 1046 (1. gang)

Soloviolin: Peder Møller

Christ lag in Todes Banden, kantate BWV 4 (1. gang)

Carl Nielsen:

Symfoni nr. 5 op. 50 (uopførelse)

⁶³ Dette er den første koncert, hvor det i det trykte program anføres, at Carl Nielsen dirigerer koncerten.

21.2.1922

J.P.E. Hartmann:

Yrsa, ouverture op. 78 (1. gang)

Rudolph Simonsen:

Symfoni nr. 2 *Hellas* (1. gang)

Dirigent: Komponisten

Maurice Ravel:

Ma mère l'oye for orkester (1. gang)

J.P.E. Hartmann:

I Provence for kor og orkester op. 68

28.3.1922

Hector Berlioz:

Symphonie fantastique op. 14 (1. gang)

Enrico Bossi:

Canticum canticorum, kantate for sopran, baryton, kor og orkester op. 120

Solister: Ellen Beck, Vilhelm Michelsen

87. SESON (1922-1923) KONCERT NR. 683-686

21.11.1922

Georg Fridrich Händel:

Concerto grosso, g-mol op. 6 nr. 6

Giacomo Carissimi:

Jephtha, oratorium for soli, kor, cembalo (klaver) og strygere. (instrumenteret og delvis bearbejdet af Carl Nielsen)

Wolfgang Amadeus Mozart:

Symfoni nr. 40, g-mol KV 550

Carl Nielsen:

Fynsk Foraar, lyrisk humoreske for soli, kor og orkester op. 42 (1. gang)

Vokalsolister i *Jephtha* og *Fynsk Foraar*: Sylvia Schierbeck, Poul Wiedemann, Albert Høeberg

23.1.1923

Christoph Willibald Gluck:

Ouverture til *Iphigénie en Aulide*, antagelig med Wagners slutning⁶⁴

⁶⁴ I Musikforeningens stemmesæt (Kgl. Bibl., MF. 151a) er Wagners slutning klæbet ind som alternativ slutning.

Johann Sebastian Bach:

Der zufriedengestellte Äeolus, dramma per musica, kantate BWV 205, uddrag: recitativ og arie for baryton

Solist: J. von Raatz-Brockmann

César Franck:

Variations symphoniques for klaver og orkester

Solist: Anders Rachlew

Giuseppe Verdi:

Stabat mater for kor og orkester

Georg Friedrich Händel:

Messias, oratorium for soli, kor og orkester, uddrag: 'Das Volk, das im Dunkel wandelt' (arie), 'Warum entbrennen die Heiden' (arie), 'Halleluja' (kor)

Solist: J. von Raatz-Brockmann

27.2.1923

Ludvig van Beethoven:

Symfoni nr. 5, c-mol op. 67

Koncert for klaver og orkester nr. 5, Es-dur op. 73

Solist: Evelyn Howard-Jones

Fantasi for klaver, kor og orkester, c-mol op. 80

Klaversolist: Evelyn Howard-Jones

Vokalsolister: Lis Mogensen Witte, Margrethe Petersen, Stella Helle-
mann Jensen, Kaj Abrahamsen, A. Wamberg, Otto Hänschell

24.4.1923

Joseph Haydn:

Sinfonia concertante for violin, violoncel, obo, fagot og orkester, Hob. I:105 (1. gang)

Solister: Thorvald Nielsen (violin), Axel Hildingsen (violoncel),
Svend Christian Felumb (obo), Thomas Larsen (fagot)

Die Jahreszeiten, oratorium for soli, kor og orkester Hob. XXI:3

Solister: Ellen Overgaard, Anders Brems, Holger Bruusgaard

88. SÆSON (1923-1924) KONCERT NR. 687-692

20.11.1923⁶⁵

Jørgen Bentzon:

Dramatisk ouverture op. 5 (uopførelse)

Johannes Brahms:

Rhapsodi for alt, mandkor og orkester op. 53 (1. gang)

Solist: Helga Weeke

Ludvig van Beethoven:

Symfoni nr. 9 for soli, kor og orkester, d-mol op. 125

Solister: Lis Mogensen Witte, Helga Weeke, Karl Johan Klinge, Otto Hänschell

22.1.1924

Jean Sibelius:

Symfoni nr. 2, D-dur op. 24 (1. gang)

Johannes Brahms:

Koncert for violin, violoncel og orkester, a-mol op. 102 (1. gang)

Solister: Peder Møller (violin), Louis Jensen (violoncel)

Franz Schubert:

Ständchen for alt, damekor og orkester D 920 op. posth. 135 (instrumenteret af August Winding)

Prometeus for alt og orkester (instrumenteret af Carl Nielsen) (1. gang)

Solist: Ragnhild Bro

Robert Schumann:

Zigeunerleben for kor og orkester op. 29 nr. 3 (instrumenteret af Niels W. Gade)

26.2.1924

Louis Glass:

Symfoni nr. 5, C-dur op. 57 *Sinfonia svastika* (1. gang)

Dirigent: Komponisten

Georg Friedrich Händel:

Acis og Galatea, pastorale for soli, kor og orkester (bearbejdet af Wolfgang Amadeus Mozart) (forkortet)

Solister: Thyra Larsen, Gunder Knudsen, Niels Rudolph Gade

⁶⁵ Koncerten er i det trykte program fejlagtigt angivet som nr. 688.

24.3.1924

EKSTRAKONCERT

Georg Friedrich Händel:

Acis og Galatea, pastorale for soli, kor og orkester (bearbejdet af Wolfgang Amadeus Mozart) (forkortet)

Solister: Thyra Larsen, Gunder Knudsen, Niels Rudolph Gade

8.4.1924

Arnold Bax:

Symfoni nr 1 i Es⁶⁶ (1. gang)

Robert Schumann:

Manfred for soli, kor og orkester med forbindende recitationer op. 115

Recitation: Svend Methling

Vokalsolister: Lilly von Bach, Ragnhild Bro, A. Wamberg, Henry Skjær

7.5.1924

EKSTRAKONCERT

JUBILEUMSOPFØRELSE PÅ HUNDREDÅRS DAGEN FOR UROPFØRELSEN

Ludvig van Beethoven:

Symfoni nr. 9 for soli, kor og orkester, d-mol op. 125

Solister: Ida Møller, Sigrød Schøller, Max Freuler, Albert Høeberg

89. SESON (1924-1925) KONCERT NR. 693-697

9.12.1924

Joseph Haydn:

Symfoni nr. 94 c-mol Hob. I:94

Johannes Brahms:

Koncert for violin og orkester, D-dur op. 77

Solist: Emil Telmányi

Carl Nielsen

Hymnus amoris for soli, mandskor, damekor, børnekor og orkester op. 12

Solist: Emily Thornfield

⁶⁶ I det trykte program anføres tonearten som es-mol. Den originale titel er *Symphony in E-flat*.

27.1.1925

Franz Schubert:

Symfoni nr. 8, h-mol D 759 *Den ufuldendte*

Edvard Grieg:

Landskjending for baryton, mandskor og orkester op. 31 (1. gang)

Solister: Holger Bruusgaard

Niels W. Gade:

Comala for soli, kor og orkester op. 12

Solister: Thyra Larsen, Holger Bruusgaard, Anna Hagen, Edith Schmidt

3.3.1925

Johannes Brahms:

Symfoni nr. 2, D-dur op. 73

Frederick Delius:

On Hearing the First Cuckoo in Spring og *Summer Night on the River*, to stykker for mindre orkester (1. gang)

Claude Debussy:

Prélude à l'après-midi d'un faune (1. gang)

J.P.E. Hartmann:

Davids 115. Psalm for soli, kor og orkester

Solister: Ely Hjalmar, Poul Methling

31.3.1925

Wolfgang Amadeus Mozart:

Eine kleine Nachtmusik, strygere, G-dur KV 525

Joseph Haydn:

Die Schöpfung, oratorium for soli, kor og orkester, Hob. XXI:2 (1. og 2. del)

Solister: Birgit Engell, Gunder Knudsen, Helge Nissen

5.4.1925

EKSTRAKONCERT

Joseph Haydn:

Die Schöpfung, oratorium for soli, kor og orkester, Hob. XXI:2 (1. og 2. del)

Solister: Birgit Engell, Gunder Knudsen, Helge Nissen

90. SÆSON (1925-1926) KONCERT NR. 698-701

10.11.1925

Carl Nielsen:

Symfoni nr. 3 op. 27 *Sinfonia expansiva*

Peter Erasmus Lange-Müller:

Forspil til *Renaissance* op. 59

Romance for violin og orkester op. 63

Solist: Thorvald Nielsen

Kantate ved den nordiske Industri-, Landbrugs- og Kunstudstillings Aabningsfest den 18. Maj 1888, for kor og orkester op. 37 (uddrag)

19.1.1926

Paul Scheinflug:

Lustspiel-Ouverture op. 15 (1. gang)

Rudolph Bergh:

Requiem für Werther for alt, kor og orkester op. 32 (1. gang)

Solist: Fränzi Bergh

Wolfgang Amadeus Mozart:

Symfoni nr. 39, Es-dur KV 543

23.2.1926 (Dirigent: Rudolph Simonsen)

C.F.E. Horneman:

Aladdin, ouverture

Victor Bendix:

Symfoni nr. 3, a-mol op. 25

Wolfgang Amadeus Mozart:

Koncert for fløjte og orkester, G-dur KV 313 (285c) (1. gang)

Solist: Holger Gilbert-Jespersen

Siegmund von Hausegger:

Sonnenaufgang for kor og orkester (1. gang)

20.4.1926 (Dirigent: Rudolph Simonsen)

Felix Mendelssohn Bartholdy:

Elias, oratorium for soli, kor og orkester op. 70

Solister: Thyra Larsen, Gudrun Havsteen, Henry Skjær, Aage Thygesen (samt i mindre partier damerne fru von Bach, frk. Ross og frk. Wibe-Simonsen samt herrerne Wamberg, Kunstadt, Frederiksen og Højer)

91. SESON (1926-1927) KONCERT NR. 702-705

23.11.1926

Ludvig van Beethoven:

Ouverture til *Egmont* op. 84

Camille Saint-Saëns:

Koncert for klaver og orkester, c-mol op. 44

Solist: Alexander Brailowsky

Giacomo Rossini:

Stabat mater for soli, kor og orkester (1. gang)

Solister: Ida Møller, Stella Hellemann, Preben Rosing, Ingvar Nielsen

25.1.1927

Wolfgang Amadeus Mozart:

Ouverture til *La clemenza di Tito* KV 621 (1. gang)

Darius Milhaud:

Sérénade (en trois parties) for mindre orkester op. 62 (1. gang)

Johann Sebastian Bach:

Brandenburghkoncert nr. 5, D-dur BWV 1050

Solister: Christian Christiansen (klaver), Thorvald Nielsen (violin),
Holger Gilbert-Jespersen (fløjte)

Carl Nielsen:

Koncert for fløjte og orkester (1. gang)

Solist: Holger Gilbert-Jespersen

Rudolph Simonsen:

Vinter for sopran, kor og orkester (uopførelse)

Dirigent: Komponisten

Solist: Lis Mogensen Witte

28.3.1927 (Dirigent: Christian Christiansen)

KONCERT I ANLEDNING AF 100-ÅRET FOR BEETHOVENS DØD

Ludvig van Beethoven:

Symfoni nr. 4, B-dur op. 60

Koncert for klaver og orkester nr. 5, Es-dur op. 73

Solist: Victor Schiøler

Ouverture nr. 3 til *Leonore* op. 72

25.4.1927 (Dirigent: Christian Christiansen)

Georg Friedrich Händel:

Samson, oratorium for soli, kor og orkester (1. gang)

Vokalsolister: Signe Rappe, Helga Weeke, Aage Thygesen, Louis de la Cruz Frølich

Continuo: Folmer Jensen (cembalo (Burkhardt Tschudi, London 1729)), Carl Vorm (orgel-harmonium)

ALFABETISK OVERSIGT OVER VÆRKER OPFØRT I MUSIKFOR- ENINGEN I 79. TIL 91. SÆSON

Datoer i kursivskrift = opførelser som ikke blev dirigeret af Carl Nielsen

Kurt Atterberg:

Symfoni nr. 1, h-mol op. 3 (22.1.1918)

Johann Sebastian Bach:

Christ lag in Todes Banden, kantate BWV 4 (24.1.1922)

Der zufriedengestellte Äolus, *dramma per musica*, kantate BWV 205, uddrag: recitativ og arie for baryton (23.1.1923)

Magnificat, D-dur BWV 243 (uddrag) (26.4.1921)

Brandenburghkoncert nr. 1, F-dur BWV 1046 (24.1.1922)

Brandenburghkoncert nr. 5, D-dur BWV 1050 (25.3.1919, 25.1.1927)

Emilius Bangert:

Jeg vælger mig April, ouverture (24.2.1920)

Arnold Bax:

Symfoni nr. 1 i Es (8.4.1924)

Ludvig van Beethoven:

Die Ruinen von Athen op. 113, uddrag: kor af grækere, indtogsmarch med kor (11.10.1915)

Missa solennis, D-dur op. 123, uddrag: Kyrie (11.10.1915)

Symfoni nr. 4, B-dur op. 60 (8.3.1927)

Symfoni nr. 5, c-mol op. 67 (27.2.1923)

Symfoni nr. 9 for soli, kor og orkester, d-mol op. 125 (25.3.1919, 8.4.1919, 29.4.1919, 20.11.1923, 7.5.1924)

Ouverture nr. 2 til *Leonore* op. 72 (24.1.1922)

Ouverture nr. 3 til *Leonore* op. 72 (8.3.1927)
Ouverture til *Egmont* op. 84 (23.11.1926)
Koncert for violin og orkester, D-dur op. 61 (26.11.1918)
Koncert for klaver og orkester nr. 5, Es-dur op. 73 (27.2.1923, 8.3.1927)
Fantasi for klaver, kor og orkester, c-mol op. 80 (7.11.1916, 24.2.1920,
27.2.1923)

Victor Bendix:

Symfoni nr. 1, C-dur op. 16, *Fjeldstigning* (8.11.1921)
Symfoni nr. 3, a-mol op. 25 (23.2.1926)

Jørgen Bentzon:

Dramatisk ouverture op. 5 (20.11.1923)

Natanael Berg:

Traumgewalten, symfonisk digt (22.1.1918)

Rudolph Bergh:

Requiem für Werther for alt, kor og orkester op. 32 (19.1.1926)
Geister der Windstille for soli, kor og orkester op. 38 (25.1.1921)

Hector Berlioz:

Symphonie fantastique op. 14 (28.3.1922)
Roméo et Juliette. Symphonie dramatique for soli, kor og orkester op. 17
(16.1.1917)
Le roi Lear, ouverture op. 4 (11.10.1915)
Le carnaval Romain, ouverture op. 9 (13.11.1917)

Enrico Bossi:

Canticum canticorum, kantate for sopran, baryton, kor og orkester op. 120
(28.3.1922)

Johannes Brahms:

Ave Maria for damekor og orkester op. 12 (21.3.1916)
Rhapsodi for alt, mandkor og orkester op. 53 (20.11.1923)
Gesang der Parzen for kor og orkester op. 89 (21.3.1916)
Symfoni nr. 1, c-mol op. 68 (7.11.1916)
Symfoni nr. 2, D-dur op. 73 (21.3.1916, 3.3.1925)
Symfoni nr. 3, F-dur op. 90 (13.11.1917)
Akademische Festouverture, c-mol op. 80 (21.3.1916)

Koncert for violin og orkester, D-dur op. 77 (9.12.1924)

Koncert for violin, violoncel og orkester, a-mol op. 102 (22.1.1924)

Anton Bruckner:

Te Deum for soli, kor og orkester (28.1.1919)

Giacomo Carissimi:

Jephtha, oratorium (instrumenteret og delvis bearbejdet af Carl Nielsen)
(21.11.1922)

Claude Debussy:

La damoiselle élue, kantate for sopran, alt, damekor og orkester (11.10.1915)

Prélude à l'après-midi d'un faune (3.3.1925)

La Mer (28.1.1919)

Frederick Delius:

On Hearing the First Cuckoo in Spring og *Summer Night on the River*, to stykker for
mindre orkester (3.3.1925)

César Franck:

La Procession for tenor og orkester (16.1.1917)

Les Éolides, symfonisk digt (16.1.1917)

Variations symphoniques for klaver og orkester (23.1.1923)

Niels W. Gade:

Comala for soli, kor og orkester op. 12 (27.1.1925)

Foraars-Fantasi for vokalsoli, klaver og orkester op. 23 (22.2.1917)

Elverskud for soli, kor og orkester op. 30 (22.2.1917)

Die heilige Nacht for alt, kor og orkester op. 40 (1.2.1916)

Symfoni nr. 2, E-dur op. 10 (22.3.1921)

Efterklange af Ossian ouverture op. 1 (22.2.1917)

Louis Glass:

Symfoni nr. 5, C-dur op. 57, *Sinfonia svastika* (26.2.1924)

Fantasi for klaver og orkester op. 47 (28.1.1919)

Christoph Willibald Gluck:

Ouverture til *Iphigénie en Aulide* (antagelig med Wagners slutning)
(23.1.1923)

Edvard Grieg:

Landskjending for baryton, mandskor og orkester op. 31 (27.1.1925)

Asgar Hamerik:

Requiem for alt, kor og orkester op. 34 (22.3.1921)

J.P.E. Hartmann:

Davids 115. Psalm for soli, kor og orkester (3.3.1925)

I Provence for kor og orkester op. 68 (21.2.1922)

Vølvens Spaadom for mandskor og orkester op. 71 (1.2.1916)

Hakon Jarl, ouverture op. 40 (19.3.1918)

Yrsa, ouverture op. 78 (21.2.1922)

J.P.E. Hartmann / Carl Nielsen:

Mindedigt over Gade for deklamation og orkester (tekst af Christian Richardt),
med *Slutningshymne* af Carl Nielsen (tekst af Poul Richardt) (22.2.1917)

Siegismund von Hausegger:

Sonnenaufgang for kor og orkester (23.2.1926)

Joseph Haydn:

Die Schöpfung, oratorium og for soli, kor og orkester, Hob. XXI:2 (23.3.1920,
31.3.1925, 5.4.1925)

Die Jahreszeiten, oratorium for soli, kor og orkester, Hob. XXI:3 (24.4.1923)

Symfoni nr. 94, G-dur *Paukeslaget* Hob. I:94 (23.3.1920)

Symfoni nr. 95, c-mol Hob. I:95 (9.12.1924)

Symfoni nr. 97, C-dur Hob. I:97 (26.11.1918)

Sinfonia concertante for violin, violoncel, obo, fagot og orkester, Hob. I:105
(24.4.1923)

C.F.E. Horneman:

Aladdin, ouverture (23.2.1926)

Georg Friedrich Händel:

Acis og Galatea, pastorale for soli, kor og orkester (bearbejdet af Wolfgang
Amadeus Mozart, forkortet) (26.2.1924, 24.3.1924)

Messias, oratorium for soli, kor og orkester, uddrag: 'Das Volk, das im Dunkel
wandelt' (arie), 'Warum entbrennen die Heiden' (arie), 'Halleluja' (kor)
(23.1.1923)

Samson, oratorium for soli, kor og orkester (25.4.1927)

Judas Maccabaeus, oratorium for soli, kor og orkester (30.11.1915)
Concerto grosso, g-mol op. 6 nr. 6 (21.11.1922)

E.L.Æ. Kunzen:

Ouverture til *Erik Ejegod* (1.2.1916)

Peter Erasmus Lange-Müller:

Kantate ved den nordiske Industri-, Landbrugs- og Kunstudstillings Aabningsfest den 18. Maj 1888, for soli, kor og orkester op. 37 (uddrag) (30.11.1920, 10.11.1925)

Symfoni nr. 1, d-mol op. 17 *Efteraar* (30.11.1920)

Forspil til *Renaissance* op. 59 (10.11.1925)

Romance for violin og orkester op. 63 (30.11.1920, 10.11.1925)

Sange med klaver:

Frisk Vejr, op. 14, nr. 5 (30.11.1920)

Det skumrer over Bølge, op. 24, nr. 7 (30.11.1920)

Farvel, du Blomst, op. 64, nr. 11 (30.11.1920)

Bjørnen, op. 23, nr. 1 (30.11.1920)

Laurids Lauridsen:

Romance for violin og orkester op. 10 (24.2.1920)

Franz Liszt:

Die Ideale, symfonisk digt (25.1.1921)

Felix Mendelssohn Bartholdy:

Finale af *Die Loreley*, operafragment for sopran, kor og orkester op. 98 (8.11.1921)

Elias, oratorium for soli, kor og orkester op. 70 (20.4.1926)

Darius Milhaud:

Sérénade (en trois parties) for mindre orkester op. 62 (25.1.1927)

Wolfgang Amadeus Mozart:

Thamos, König in Ägypten for kor og orkester KV 345 (336a) (uddrag) (26.11.1918)

Messe for sopran, kor og orkester, c-mol KV 427 (417a) (uddrag) (27.1.1920)

Symfoni nr. 35, D-dur KV 385 (27.1.1920)

Symfoni nr. 39, Es-dur KV 543 (19.1.1926)

Symfoni nr. 40, g-mol KV 550 (21.11.1922)

- Ouverture til *La clemenza di Tito* KV 621 (25.1.1927)
Ouverture til *Die Zauberflöte* KV 620 (27.1.1920)
Eine kleine Nachtmusik for strygere, G-dur KV 525 (13.11.1917, 31.3.1925)
Koncert for fløjte og orkester, G-dur KV 313 (285c) (1. gang) (23.2.1926)
Koncert for klaver og orkester nr. 20, d-mol KV 466 (7.11.1916)
Koncert for klaver og orkester, nr. 22, Es-dur KV 482 (med kadencer af August Winding) (8.11.1921)
Koncert for klaver og orkester nr. 24, c-mol KV 491 (27.1.1920)

Franz Neruda:

- Fra Böhmerwald*, suite for orkester op. 42 (11.10.1915)

Carl Nielsen:

- Hymnus amoris* for soli, kor og orkester op. 12 (9.12.1924)
Franz Neruda in memoriam for recitation med orkester (tekst af Julius Clausen) (11.10.1915)
Slutningshymne til: *Mindedigt over Gade* for deklamation og orkester af J.P.E. Hartmann og Christian Richardt (22.2.1917)
Fynsk Foraar, lyrisk humoreske for soli, kor og orkester op. 42 (21.11.1922)
Koncert for violin og orkester op. 33 (19.3.1918)
Koncert for fløjte og orkester (25.1.1927)
Symfoni nr. 3 op. 27 *Sinfonia expansiva* (10.11.1925)
Symfoni nr. 4 op. 29 *Det uudslukkelige* (1.2.1916)
Symfoni nr. 5 op. 50 (24.1.1922)

Henry Purcell:

- Lessons for the Hapsichord or Spinnet* (26.4.1921)

Jean-Philippe Rameau:

- Balletmusik for kor og orkester af *Les Fêtes d'Hébé* og *Les Indes galantes* (16.1.1917)
Suite af *Les Indes galantes* (26.4.1921)

Maurice Ravel:

- Ma mère l'Oye* for orkester (21.2.1922)

Emil Robert-Hansen:

- Symfoni i én sats, d-mol (28.1.1919)

Giacomo Rossini:

Stabat Mater for soli, kor og orkester (23.11.1926)

Camille Saint-Saëns:

Koncert for klaver og orkester nr. 4, c-mol op. 44 (23.11.1926)

Paul Scheinpflug:

Lustspiel-Ouvertüre op. 15 (19.1.1926)

Franz Schubert:

Symfoni nr. 8, h-mol D 759 *Den ufuldendte* (27.1.1925)

Prometeus for alt og orkester (instrumenteret af Carl Nielsen) D 674 (22.1.1924)

Ständchen for alt, damekor og orkester D 920 op. posth.135 (instrumenteret af August Winding) (22.1.1924)

Robert Schumann:

Zigeunerleben for kor og orkester op. 29 nr. 3 (instrumenteret af Niels W. Gade) (22.1.1924)

Manfred for soli, kor og orkester med forbindende recitationer op. 115 (8.4.1924)

Symfoni nr. 4, d-mol op. 120 (25.1.1921)

Jean Sibelius:

Symfoni nr. 2, D-dur op. 43 (22.1.1924)

En Saga for orkester op. 9 (24.2.1920)

Rudolph Simonsen:

Kyrie eleison, Gloria in excelsis Deo for kor og orkester (13.11.1917)

Vinter for sopran, kor og orkester (25.1.1927)

Symfoni nr. 2 *Hellas* (21.2.1922)

Wilhelm Stenhammar:

Folket i Nifelhem og *Vårnatt* for kor og orkester op. 30 (22.1.1918, 25.11.1919)

Symfoni nr. 2, g-mol op. 34 (25.11.1919)

Koncert for klaver og orkester nr. 2, d-mol op. 23 (25.11.1919)

Giuseppe Verdi:

Stabat mater for kor og orkester (23.1.1923)

Giovanni Battista Viotti:

Koncert for violin og orkester nr. 22, a-mol (26.4.1921)

Carl Maria von Weber:

Euryanthe, ouverture og 1. akt (19.3.1918)

SOLISTER I MUSIKFORENINGEN I 79. TIL 91. SÆSON

Datoer i kursivskrift = opførelser som ikke blev dirigeret af Carl Nielsen.

Recitation:

Jerndorff, Peter (11.10.1915)

Methling, Svend (8.4.1924)

Nielsen, Johannes (22.2.1917)

Vokalsolister:

Abrahamsen, Kaj (27.2.1923)

Bach, Lilly von (8.4.1924, 20.4.1926)

Barkany, Etelka (26.4.1921)

Beck, Ellen (11.10.1915, 22.2.1917, 28.3.1922)

Bergh, Fränzi (25.1.1921, 19.1.1926)

Branner, Aage (23.3.1920)

Brems, Anders (11.10.1915, 22.2.1917, 30.11.1920, 24.4.1923)

Bro, Ragnhild (22.1.1924, 8.4.1924)

Bruusgaard, Holger (24.4.1923, 27.1.1925)

Byrding, Holger (19.3.1918)

Eggert-Møller, Irmelin (26.4.1921)

Engell, Birgit (31.3.1925, 5.4.1925)

Forchhammer, Ejnar (25.1.1921)

Frederiksen, Hr. (20.4.1926)

Freuler, Max (30.11.1915, 19.3.1918, 7.5.1924)

Frølich, Louis de la Cruz (25.4.1927)

Gade, Niels Rudolph (7.11.1916, 26.2.1924, 24.3.1924)

Grunnert, Dagny (22.3.1921)

Hagen, Anna (27.1.1925)

Havsteen, Gudrun (30.11.1915, 20.4.1926)

Hellemann, se: Jensen, Stella Helleman

Hjalmar, Ely (3.3.1925)

Hoffmann, Lilli (30.11.1915, 19.3.1918)

- Holm, Emil (30.11.1915, 22.2.1917)
Holm, Olaf (28.1.1919, 24.2.1920)
Hänschell Otto (27.2.1923, 20.11.1923)
Høeberg, Albert (25.3.1919, 8.4.1919, 29.4.1919, 21.11.1922, 7.5.1924)
Højer, hr. (20.4.1926)
Jensen, Ellen Margrethe (28.1.1919)
Jensen, Stella Hellemann (27.2.1923, 23.11.1926)
Jørn-Nielsen, Marius (25.3.1919, 8.4.1919, 29.4.1919)
Kayser, Karen (28.1.1919)
Kierulf, Hans (22.2.1917)
Klinge, Karl Johan (20.11.1923)
Knudsen, Gunder (28.1.1919, 23.3.1920, 26.2.1924, 24.3.1924, 31.3.1925, 5.4.1925)
Krayenbühl, Marie (24.2.1920)
Kunstadt, hr. (20.6.1926)
Larsen, Thyra (26.2.1924, 24.3.1924, 27.1.1925, 20.4.1926)
Leth-Rasmussen, Inger (1.2.1916)
Lindholm, Karin (27.1.1920)
Lützhöft, Nicolaus (11.10.1915, 7.11.1916, 16.1.1917, 24.2.1920)
Methling, Poul (3.3.1925)
Michelsen, Vilhelm (30.11.1915, 7.11.1916, 16.1.1917, 24.2.1920, 28.3.1922)
Mogensen, Lis [Mogensen Witte fra 24.2.1920] (7.11.1916, 19.3.1918, 24.2.1920, 27.2.1923, 20.11.1923, 25.1.1927)
Møller, Ida (25.3.1919, 8.4.1919, 29.4.1919, 23.3.1920, 7.5.1924, 23.11.1926)
Neovi, Saima (11.10.1915, 22.2.1917)
Nielsen, Ingvar (23.11.1926)
Nissen, Helge (31.3.1925, 5.4.1925)
Overgaard, Ellen (24.4.1923)
Petersen, Margrethe (27.2.1923)
Raape, Signe (25.4.1927)
Raatz-Brockmann, J. von (23.1.1923)
Ross, frk. (20.4.1926)
Rovsing, Preben (23.11.1926)
Schiellerup, Ebba (7.11.1916)
Schierbeck, Sylvia (21.11.1922)
Schmidt, Edith (27.1.1925)
Schøller, Sigrid (25.3.1919, 8.4.1919, 29.4.1919, 7.5.1924)
Skjær, Henry (8.4.1924, 20.4.1926)
Steffensen, Ingeborg (8.11.1921)
Thornfield, Emily (9.12.1924)

Thygesen, Aage (20.4.1926, 25.4.1927)
Vendelhaven, Harriet (7.11.1916, 24.2.1920)
Wamberg, A. (27.2.1923, 8.4.1924, 20.4.1926)
Wecke, Helga (20.11.1923, 20.11.1923, 25.4.1927)
Wibe-Simonsen, frk. (20.4.1926)
Wiedemann, Poul (21.11.1922)

Klaver:

Adler, Agnes (22.2.1917)
Brailowsky, Alexander (23.11.1926)
Christiansen, Christian (25.1.1927)
Gad, C.C. (30.11.1915)
Glass, Louis (28.1.1919)
Howard-Jones, Evelyn (27.2.1923)
Hänflein, Elisabeth (27.1.1920)
Rachlew, Anders (23.1.1923)
Reesen, Emil (30.11.1920)
Schiøler, Victor (28.3.1927)
Schytte, Anna (25.3.1919)
Sigurdsson, Haraldur (24.2.1920)
Stenhammar, Wilhelm (25.11.1919)
Stockmarr, Johanne (7.11.1916)
Tobiesen, Agnete (8.11.1921)
Wöldike, Mogens (30.11.1915)

Cembalo:

Jensen, Folmer (25.4.1927)
Sigurdsson, Haraldur (26.4.1921)

Orgel-harmonium:

Vorn, Carl (25.4.1927)

Violin:

Breuning-Storm, Gunna (26.4.1921)
Møller, Peder (19.3.1918, 25.3.1919, 24.2.1920, 30.11.1920, 24.1.1922,
22.1.1924)
Nielsen, Thorvald (24.4.1923, 10.11.1925, 25.1.1927)
Telmányi, Emil (26.11.1918, 9.12.1924)

Violoncel:

Hildingsen, Axel (24.4.1923)

Jensen, Louis (22.1.1924)

Fløjte:

Gilbert-Jespersen, Holger (23.2.1926, 25.1.1927)

Hagemann, Paul (25.3.1919)

Obo:

Felumb, Svend Christian (24.4.1923)

Fagot:

Larsen, Thomas (24.4.1923)

SUMMARY

NIELS BO FOLTMANN: *The conduction Carl Nielsen and the Music Society.*

When Carl Nielsen in 1915 took over the management of the Music Society's concerts after the late Franz Neruda, it was already being contemplated to abolish the society (founded 1836), which since the great days under Niels W. Gade (1850-1890) had been steadily declining. Even so, Carl Nielsen managed to inject fresh life into the society. He reorganised the choir and to a certain extent also updated the repertoire in the conservative society (works by contemporary Nordic composers (Stenhammar, Atterberg) and contemporary French music (Debussy, Ravel, Milhaud), whereas the German late romantics such as Mahler and Richard Strauss are not featured at all). But from around 1922 things got decidedly worse, partly due to external circumstances (economic recession), partly because the old private society was clearly becoming outdated. Carl Nielsen left as the Musical Society's conductor in the spring of 1927 and was succeeded by Ebbe Hamerik, who was only able to carry on with the concerts for a few seasons, whereupon the society was dissolved. Carl Nielsen's position in the Musical Society was something of a paradox: As Denmark's perhaps most modern composer, he happened to become the manager of the most conservative concert institution. The standard of the concerts suffered to a certain extent under Carl Nielsen's limited professional expertise as a conductor. Looking through the reviews it seems that he was apparently most successful with the smaller forms such as for example the symphonies of Haydn and Mozart, while he was unable to manage works for a large choir and orchestra such as for example Beethoven's ninth symphony.